

Karelia-ammattikorkeakoulu
Medianomi (AMK)

Äänellinen autofiktio – kuinka tehdään teksti omaksi

Anu Ruuttanen

Opinnäytetyö, toukokuu 2023

www.karelia.fi

OPINNÄYTETYÖ
Toukokuu 2023
Media-alan koulutus

Tikkarinne 9
80200 JOENSUU
+358 13 260 600 (vaihde)

Tekijä
Anu Ruuttanen

Nimeke
Äänellinen autofiktio – kuinka tehdään teksti omaksi

Tiivistelmä

Autofiktio on yleistynyt kirjallisuuden lajina viimeisen kymmenen vuoden aikana. Tässä opinnäytetyössä tutkitaan autofiktiota kirjallisuuden lajina ja sen tuottamista. Opinnäytetyössä perehdytään autofiktion käsitteeseen ja siihen, mitkä ovat sen erityispiirteet verrattuna muihin kirjallisuuden lajeihin. Määrittelyn pohjana käytetään aiheesta kirjoitettua tietokirjallisuutta sekä kaunokirjallisuutta.

Opinnäytetyön toiminnallisessa osuudessa analysoidaan itsetuotettua autofiktiollista monologia ja sen syntyprosessia. Lisäksi toiminnallisessa osuudessa perehdytään puhutun tekstin tuottamiseen. Toiminnallisen osuuden autofiktio teksti käsittelee epävarmuuden tunnetta omaa taiteilijuutta kohtaan. Osuudessa pohditaan, miten autofiktiivista tekstiä tuotetaan ja miten teksti muutetaan puhuttuun muotoon. Osiossa esitellään myös keskeisiä keinoja autofiktion tuottamiseksi. Lisäksi käsitellään puhuttuun tekstiin liittyviä erityispiirteitä, kuten teknisiä valmiuksia ja äänenkäyttöä.

Lopuksi käydään läpi toiminnallisen ja taiteellisen prosessin aikana huomattuja havaintoja ja päätelmiä, siitä, miten teksti tehdään omaksi. Lisäksi pohditaan, mitkä asiat prosessissa olisi voinut tehdä toisin ja mitä kehitettävää lopullisessa työssä on.

Kieli
suomi

Sivuja 38
Liitteet 3
Liitesivumäärä 15

Asiasanat
autofiktio, audio, omaäänisyys, monologi

THESIS
May 2023
Degree Programme in Media

Tikkarinne 9
80200 JOENSUU
FINLAND
+ 358 13 260 600 (switchboard)

Author
Anu Ruuttanen

Title
Audio Autofiction – How to Make the Text Your Own

Abstract

Autofiction has become more popular as a genre of literature during the last decade. This thesis studies autofiction as a literature genre and how it is produced. The study defines autofiction as a concept and specifies the characteristics that differentiate it from the other literature genres. This characterization will be supported by scientific and fictional literature on the subject.

The functional part of the study analyzes a self-produced autofictional monologue and the process of how it was created. In addition, this part of the study also addresses how the audio text is produced. The autofiction produced and studied is about one's self-doubt towards their own artistic self. The part studies the autofiction and how it is produced and how the text is transformed into a spoken form. The section also introduces key methods to produce autofictional text. The characteristics of a spoken text are also introduced, for example the technical requirements and the use of voice.

The final part focuses on the discoveries and notions that were made during the theoretical and the functional parts of the study. It discusses how the text is made your own. In addition, there are thoughts about what parts of the process could have been done in a better way and what could be improved in the final work.

Language
Finnish

Pages 38
Appendices 3
Pages of Appendices 15

Keywords
autofiction, audio, writer's voice in text, monologue

Sisältö

1	Johdanto	5
2	Autofiktio	6
2.1	Autofiktion perusolemus	6
2.2	Lainalaisuuksia autofiktiivissä	7
3	Minuus ja sen ominaisuudet autofiktiivissä	8
3.1	Minä ja minuus.....	8
3.2	Itselflektio	9
4	Omaaänisyys	10
4.1	Tekstin tekeminen omaksi	10
4.2	Tyylilyksymykset.....	11
4.3	Henkilökohtaisuuden rajat	12
4.4	Muoto, tekstityyppi ja rakenne	14
5	Auditiivinen kokemus osana omaelämäkerrallista kerrontaa	15
5.1	Autofiktio ja audio	15
5.2	Antin koulumatka, omaelämäkerrallista audioautofiktiota?	15
6	Kirjoitusharjoitteet osana prosessia esimerkkien keinoin	16
6.1	Kirjoitusprosessi.....	17
6.2	Aamusivut.....	17
6.3	Aistimuistoharjoitus.....	18
6.4	Yleinen kirjoittaminen ja lukutaidon hyödyntäminen	19
7	Luovuus ja omaperäisyys	20
7.1	Luovuuden ja taiteilijuuden harha	20
7.2	Häpeä ja epätoivo vastaan onni ja ilo	21
7.3	Autofiktioon kohdistuva kritiikki	22
7.4	Taiteen itseisarvo.....	23
8	Monologi	24
8.1	Kirjoitusprosessin aloittaminen	24
8.2	Keskeiset lähtökohdat.....	25
8.3	Omaehtaisuuden merkittävyys.....	26
8.4	Teksti itsenään ja tekstin keinot	27
8.5	Tekstin läpikäynti	28
9	Auditiivinen osuus	29
9.1	Äänitystilanne ja editointi	29
9.2	Haasteet ja huomiot.....	30
9.3	Ilmaisutapa	33
9.4	Puhujatyypillinen käyttäytyminen ja äänen omaehtaisuus	33
10	Pohdinta.....	35
	Lähteet.....	37

Liitteet

Liite 1	Kirjoitusharjoitteet
Liite 2	Monologi
Liite 3	Audiolinkki

1 Johdanto

Autofiktio nauttii suurta kansansuosiota ja onkin tätä nykyä monen nuoren kirjailijan astinlauta kohti kirjoittajanuraa. Autofiktion suosio on kasvanut huimaa vauhtia viimeisen kymmenen vuoden aikana, ja näin saavuttanut merkittävän asemansa omana kirjallisuudenalanaan. Vaikka ilmiönä autofiktio onkin varsin tuore, ulottuvat sen kirjalliset juuret kauaksi omaelämäkerrallisen kirjoittamisen syntyaikoihin.

Tässä opinnäytetyössä tutkin autofiktiota ja sen lainalaisuuksia. Tutkimuksen pohjana toimivat kysymykset esimerkiksi siitä, kuinka autofiktio erottuu muista kirjallisuuden lajeista ja kuinka autofiktio voi tyylilajina sisältää myös itse erilaisia tyylillisiä eroavaisuuksia. Erityisesti olen kiinnostunut siitä, kuinka kirjoittajan oma ääni näkyy ja kuuluu autofiktiossa. Lähteinä raportissani toimivat autofiktioon perehtyneet kirjallisuuden tutkijat ja autofiktiota tuottaneet kaunokirjailijat.

Tuotan ja toteutan oppinäytetyöni toiminnallisessa osiossa oman autofiktiivisen monologini, jossa tutkin tekstin omakohtaisuutta ja vallitsevaa minuutta. Keskeisesti aihealueeseeni kuuluu myös auditiivinen tulokulma, kun prosessilähtöisen omaelämäkerrallisen tekstin yhdistää puhuttuun ilmaisuun ja sen tutkimiseen. Luen tuottamani tekstin audiomonologiksi. Tutkimuskohteena on äänen intiimiys, kohtaavuus ja omaksuminen suhteessa omaan tekstiini.

Opinnäytetyöni tavoitteena on luoda toimiva omaelämäkerrallinen teksti, joka toimii myös puhuttuna monologikokonaisuutena, ja josta voi tunnistaa kirjoittavan minänsä vahvuudet ja tarvittaessa myös heikkoudet. Haluan myös prosessin aikana avata autofiktion mahdollisuuksia sekä korostaa itseilmaisullista tärkeyttä omassa tuotetussa tekstissä.

2 Autofiktio

2.1 Autofiktio perusolemus

Tieteen termipankki määrittelee autofiktio: ”Autofiktio on omaelämäkerrallisuutta ja fiktiota yhdistelevä laji, jossa kirjailija, kertoja ja päähenkilö ovat samannimisiä, vaikka teos määritteleeekin itsensä fiktioksi” (Tieteen termipankki 2022). Faktan ja fiktion suhde on riippuvainen valitusta kirjallisuuslajista. Onko kyseessä siis elämäkerta, elämäntarina vai kenties omaelämäkerrallinen romaani? Omaelämäkerrallisen kirjoittamisen yläkäsitteenä kirjallisuudentutkimuksessa käytetään usein termiä *life writing*. Life writing -termi pitää sisällään jo edellä mainitut omaelämäkerronnan alalajit; elämäkerran, omaelämäkerran, omaelämäkertaromaanin – ja näiden lisäksi muistelmat, autofiktio, tunnustuskirjallisuuden, avainromaanin ja kehitysromaanin. (Vainikkala 2021, 152–153.) Elämäntarinan sijoittaminen kirjallisuuden tyyllilajien joukkoon ei ole yksiselitteistä. Voidaankin ajatella, että se sijoittuu kaunokirjallisuuden ja tietokirjallisuuden väliin. Tällöin tyyllilajillinen lokerikko riippuu faktan ja fiktion suhteesta eli siitä, kumpaa hyödynnetään tekstissä enemmän. (Vainikkala 2021, 129.)

Autofiktio kerronta on minämuotoista, *homodiegeettistä*. Autofiktiossa kirjoittajan oma elämä ja identiteetti sekoittuvat sepitteelliseen sisältöön, rikkoen todellisuusilluusiota. Terminologiasta lyhyesti: ”auto” -osio ilmentää omaelämäkerrallisuutta, ”fiktio” taas puolestaan tarinalistettua, keksittyä osuutta. Referentiaalinen ”totuus” on autofiktiivissä vaikeaselkoista tai tulkinnanvaraista, sillä juuri tässä lajissa totuutta on hankalaa erottaa kuvitteellisesta. Omaelämäkerrallinen subjekti jääkin näin ollen usein epävakaa epäselvyyksien vuoksi. Autofiktio on mitä oivimman mahdollistaja vaikeiden asioiden käsittelylle, kun kahden tekstilajin turvin kirjoittaja pääsee etäännyttämään itseään tekstistään tai lukijakunnastaan. (Tieteen termipankki 2022.)

2.2 Lainalaisuuksia autofiktiivissä

Autofiktiivinen kirjoittaminen voidaan karkeasti jakaa kahteen inklusiiviseen alajiin: yksityiseen käyttöön tarkoitettuihin kirjoituksiin kuten päiväkirja tai journal intime tai julkaisupyrkimyksellisiin tuotoksiin kuten muistelmateokset, tunnustukset tai omaelämäkerrat. Kun tarkastellaan eri aikojen omaelämäkerrallisia kirjoittamistottumuksia, painottuvat niissä erilaiset puolet. Monipuolinen itsetuntemus ja itsestä huolehtiminen korostuivat painokkaasti omaelämäkerrallisen kirjoittamisen kulttuurissa esimerkiksi antiikissa ja keskiajan Euroopassa. (Kosonen 2014, 98.)

Ihmisillä on ollut aikojen alusta jo sisäänkirjoitettu tarve tutkia tunteitaan, purkaa ajatuksiaan ja tulla kuulluiksi. Olipa kirjoittaminen tai ylipäätään itsensä ilmentäminen miten sisäsyntyistä tahansa, ihminen hakee aina validaatiota ulkopuoleltaan. Ei mikään elä tyhjiössä, vaikka kuinka pöytälaatikkoon kirjoittaisikin. Yksityiset tekstit ovat niin kauan yksityisiä, kunnes eivät olekaan, oli kyseessä sitten muistikirja, kalenteri tai päiväkirja. Se, haaveileeko päiväkirjan kirjoittaja koskaan julkaisevansa tuotoksiaan vai ei, on kirjoittajalla todennäköisesti kuitenkin tuntuma siihen, ettei hän puhu ainoastaan itselleen, vaan eräänlaiselle näkymättömälle yleisölle, joka kuitenkin on läsnä kirjoitustilanteessa. Päiväkirja on siis tyyliltään enemmän dialoginen kokonaisuus, sillä päiväkirjan sivuille asioita voi kirjata entiselle ja tulevalle minälle. (Enwald 2003, 149.)

Lähtökohtaisesti autofiktiivisissä teksteissä kirjoittaja ja päähenkilö ovat korreloidusti yksi ja sama henkilö. Se, kuinka paljon kirjoittaja sisällyttää minuuttaan samankaltaiseen henkilöhahmoonsa, on aina teos- ja henkilökohtaista. Tekijän ja kirjailijan käsitteellä on olemassa historiansa. Näin ollen ei voida määrittää yhtä ja pätevää vastausta siihen, mikä on kirjailijan ja tekstin välinen suhde, toisin sanoen siis, mikä on kirjailijan rooli suhteessa hänen nimiinsä liitettyyn tekstiin. Ei ole olemassa ylihistoriallista tai yleispätevää keinoa – saatikka vastausta kirjailijuuden tai taiteilijuuden perimmäisiin kysymyksiin. (Kaarto 2014, 162.)

3 Minuus ja sen ominaisuudet autofiktiivissä

3.1 Minä ja minuus

Kun minuus on koko teoksen kantava narratiivi, on sitä voitava tarkastella kriittisesti. Jotta voidaan kirjoittaa edes viitteellisesti omaelämäkerrallisesti, on kirjoittajalla oltava jonkinlainen käsitys omasta itsestään ja identiteetistään. Mikä on minulle ominaista, ja miten ajattelen ja toimin? Onko tekstin minä tunnistettava ja uskottava? Tarvitseeko sen olla edes noita asioita? Miten oma sisäinen maailma eroaa henkilönsä julkikuvasta? Koska ihminen on aina ristiriitainen olento, on tulkinnanvaraista, kuinka häntä analysoidaan. Kirjoittaja haluamattaankin luo itsestään karikatyyrin, hahmon. Kukaan ei pysty tarkastelemaan itseään niin objektiivisesti, ettei korostaisi tai häivyttäisi joitakin ominaisia piirteitään. Ja ehkäpä siinä piilee myös autofiktion suosio ja viehättävyys, epävarmuus todesta ja todellisuudesta; leikkittelyn mahdollisuus. ”Omakuvamme ja minuutemme ovat muuttuvia kertomuksia, ja koko elämämme kuuluu siihen, että opettelemme ymmärtämään sitä persoonaa, jonka nahkoihin olemme syntyneet”, näin lainaa Päivi Koivisto kirjailija Tommi Melenderiä teoksessa *Kertomuksen keinoin* (Koivisto 2020, 243). ”Hän tunnistaa minuuden rakentamiseen käytetyt mallit, joita hänen mukaansa on kahdenlaisia, itseymmärrystä tavoittelevia ja ulkoisia päämääriä tavoittelevia” (Koivisto 2020, 243).

Minuus on luonteeltaan vakaata tai epävakaata. Kirjoittaja voi kummassa tahansa tapauksessa käyttää tätä kirjoittaessaan hyödykseen. Vaikka itsetuntemus on suotavaa kirjoittajaminän ollakseen uskottava ja toiminnallinen, voi yhtä hyvin kirjoittaja ammentaa epätietoisuudesta tai silkasta epäuskottavuudesta. Onkin oivan herkullisen uskottavuuskysymyksen välillä tasapainottelua, kun lukija tai muu kokija joutuu pohtimaan, onko tämä nyt todella totta. Hyvä esimerkki tällaisen kikan mestarillisesta käyttäjästä on kirjailija Augusten Burroughs, jolla on joukko autofiktiivisiä teoksia, joista jokainen saa lukijan pysähtymään epäuskoisena tuon totuuskysymyksen

äärelle. Burroughsin tunnetuin teos lieneekin *Juoksee saksien kanssa (Running with Scissors, 2002)*, joka käsittelee kirjoittajan lapsuus- ja nuoruusvuosia.

3.2 Itsereflektio

Ilman itsereflektiota tekstistä tulee ulkokohtainen ja ontto. Kaikkia kirjoitustapoja voidaan aina perustella tyylivalintana, mutta yleensä kyvyttömyydestä tuottaa tekstiä jää aina kiinni. Itsereflektio onkin olennainen osa mitä tahansa kirjoitusprosessia, sillä kirjoittajan on kyettävä olemaan kriittinen tuottamaansa tekstiä kohtaan. Reflektoidessa pyritään tarkastelemaan omia työskentelytapoja ulkoapäin mahdollisimman objektiivisesti. Reflektio on kriittistä itseymmärrystä, jossa pyritään löytämään oman ajattelun ja toiminnan sokeita pisteitä.

(Kupiainen 2020, 175.) Ulkopuolelta tulevan palautteen lisäksi omatoiminen tekstiin syventyminen on suotavaa. ”Hemingwayn mukaan kaikki, mitä kirjoittaja tietää, on läsnä hänen tekstissään, vaikka hän ei kirjoittaisikaan kaikesta” (Goldberg 2004, 25). Kuinka sitten tulla tietoiseksi manereistaan, turhasta tautologisuudesta tai niin kutsutusta turhamaisuudesta, mitä kirjoittamiseen tulee? Itsereflektio on kuin palautekeskustelu itseltä itselle. Se, mistä rakenteeltaan hyvä palaute koostuu, koostuu myös itsereflektio.

On tärkeää selvittää, kuinka oppia sitten kyllin analyttiseksi muttei itseään sensuroivaksi. Kuten monessa muussakin asiassa, kokemus ja toisto ovat avainsanoja. Mitä enemmän kirjoitat, luet ja uudelleenkirjoitat, opit. Itsensä kehittäminen on prosessi, jota ei ikäväkseen voi suorittaa hetkessä.

Itsereflektiossa kannattaa myös muistaa itsemyötätunto. Järkevintä onkin läpikäydä tekstiään useaan otteeseen juuri työstövaiheessa, mutta eritoten viimeistelyvaiheessa. Kielenhuollollisesta näkökulmasta on myös hyvä tarkastella tekstintuottoaan. Internetistä löytyy hyviä työkaluja, mikäli kirjoittajasta itsestään tuntuu turhauttavalta muistella esimerkiksi yhdysanasääntöjä.

4 Omaäänisyys

4.1 Tekstin tekeminen omaksi

Kun käyn läpi päivä- ja muistikirjojani, hahmotan melko vaivattomasti, millainen kirjoittajaminäni on. Se on karski ja toteava, yhdistettynä leikilliseen irvailuun. Osaan kirjoittaa kauniisti ja maalailevasti, en koe sitä vain omaksi ilmaisutavakseni ainakaan tässä monologissa. Näillä oletusarvoilla uskallan lähteä etenemään projektissani, kun ei tarvitse arvailla tekstinsä ominaispiirteitä tai siihen liitettäviä lainalaisuuksia. Omaäänisyys on kuitenkin jotain, mitä on opeteltava. Opettelu voi olla myös lainaamista, sillä usein teksteistä paljastuu niiden kirjoittajille eniten merkitykselliset tyyli-innoittajat. Sanotaan toki myös, että hyvä kirjoittaja voi kirjoittaa, minkä tahansa tyyppistä tekstilajia riippumatta omista mielenkiinnonkohteista. Tämä olisi toki ideaalia, ja monenlaisten kirjoitustyylien omaaminen helpottaa mitä tahansa suurta kirjoitusurakkaa, sillä tekstillinen valmiustaso mahdollistaa rikkaan ja uskottavan kielen lajista riippumatta. Voidaan kuitenkin miettiä, onko se välttämätöntä. Ei tietenkään ole, mutta kyllä siitä on valtava apu.

Mikään kirjoitettu ei ole koskaan täysin omaa; tekstistä kuuluvat aina muidenkin äänet, kaikki luettu, koettu ja kuultu. Kirjoittaja toimiikin osana kielenkäytön ympäristöä, sitä ympäröivää todellisuutta, missä hän itse elää. Konkreettisissa kirjoitustilanteissa onkin juuri niin monta ääntä kuin kuhunkin tilanteeseen ja tarkoitukseen on sopivaa. Kaikki eri kontekstit, institutionaaliset- ja sosiokulttuuriset ympäristöt antavat rajatun vapauden kulloisenkin kielenkäytön valintaan. (Harjunen & Juvonen 2013, 12.) Käsitteenä omaäänisyys on osuva silloin, kun kirjoittaja kykenee hallitsemaan oman kirjallisen itseilmaisutapansa kyllin hyvin. Tuolloin teksti näyttäytyy niin ikään kuin ääneen luettuna. Tutun kirjoittajan tekstistä voi havaita kirjoittajalleen tyypilliset maneerit, kuulla hänen äänensä ja osata arvata kunkin kohdan painotukset. Tähän kaikkeen vaikuttavat lauserakenne, lauserytmi, sanavalinnat, havainnollistamisen keinot ja monet muut yksityiskohdat, jotka luovat sekä tuovat esille kirjoittajansa sisäistä ääntä. (Niemi 2013, 75–76.)

Omaa ääntä ajatellaan lähes poikkeuksetta aina itseilmaisuna, kirjoittajan omien kokemusten ja tämän persoonallisuuden suorana ilmentymänä. Oman äänen voi löytää ja siinä missä identiteettiäkin voi omaäänisyyttäkin vahvistaa. Itseilmaisuus on lähtökohtaisesti kirjoittajalle itselleen tarkoitettua ajatusten vapautumista, tunteiden purkamista tai selkiyttämistä sekä tietenkin itsetutkiskelua. Tällä on tärkeä paikkansa kirjoitusprosessissa kuin myöskin itsetuntemuksen lisäämisessäkin. Parhaimmillaan itseilmaisussa on kyse siitä, että kirjoittaja oppii luottamaan tuottamaansa tekstiin, ottamaan siitä täyden vastuun ja vahvistamaan käsityskykyään omasta itsestään ylipäätään. (Harjunen & Juvonen 2013, 11.)

4.2 Tyylikysymykset

Tyylikysymykset ovat lähes poikkeuksetta tunnistettavuuskysymyksiä. Tyyliillä on taipumus paljastaa kirjoittajansa, vaikka tekstiä sokkoluettaisiin. Kun puhutaan tyylistä, ei voida väistää keskustelua manereista, sillä kirjoittaja ennemmin tai myöhemmin alkaa toistaa yleensä tahattomasti, jonkinlaista tapatyypillistä kirjoitusmallia. Tällainen maneerit voi olla vaikka tietty toistuva lauserakenne, kolmen sarjat tai kirjoittajan halu kirjoittaa kaikista hahmoistaan hattupäisiä, viiksekkäitä miehiä. Maria Lassila-Merisalo kirjoittaa teoksessaan *Tarinallinen journalismi* tyylin ja manerismin yhteydestä seuraavasti:

Tyylin ja manerismin välinen raja voi olla häilyvä. Joskus kirjoittajan tunnistaa manereista. - - Kirjoittaja itse on useimmiten autuaan tietämätön manereistaan, koska niiden tunnistaminen ilman ulkopuolista apua on vaikeaa. Oman tyylinsä etsijän kannattaa lukea paljon muiden tekstejä, mutta matkiminen harvoin kannattaa. Imitointia tapahtuu sekä tahallisesti että tahtomatta. (Lassila-Merisalo 2020, 31.)

Kun puhutaan omasta äänestä, puhutaan väistämättä myös sen rinnalla omasta tyylistä. Ja kun puhutaan kirjoittajakoulutuksesta tai luovasta kirjoittamisesta yläkäsitteenä, suotavaa onkin, että kirjoittaja löytää oman äänensä, luottaa siihen ja kirjoittaa sitä kuunnellen. Celia Hunt, luovan kirjoittamisen kouluttaja ja tutkija, onkin listannut kirjoittajakoulutuksen kahden tukipilarin löytöopin:

kirjoittamisen taito (art of writing) sekä omaäänisyys (writing voice). Kirjoittamisen taito on tekniikkalaji, johon kuuluvat prosessin hallinta sekä kritiikin vastaanottaminen. Huntin mukaan taas oma ääni on löytynyt silloin, kun syvä yhteys on syntynyt kirjoittajan sisäisen elämän ja tämän tekstinsä välille. (Vainikkala 2021, 40.) Kaikkein intiimeintä mikrohistoriaa ovatkin varmasti kirjeet ja päiväkirjat. Ne tulevat lähelle ja puhuttelevat meitä kaikkia. Toki niitä ei ole tarkoitettu omaelämäkerraksi, eikä niissä useinkaan muistella asioita kovin kauaksi eletystä elämästä vaan pikemminkin nykyhetkestä käsin: tämä päivä ja eilinen ovat tärkeitä. (Enwald 2003, 148–149.)

Ari-Pekka Niemi kirjoittaa *Kuinka teksti kirjoitetaan omaksi?* -teoksessaan seuraavasti siitä, mitä omaääniseen kirjoittamiseen tarvitaan:

- kirjallisuuden kautta malleja ja kykyä haluta tekstiltään jotain
- oma kieli (sanasto, rekisterit, kuvat, rakenteet, rytmit)
- oma dramaturgia
- omat havainnot (esimerkit, viittaukset, vertaukset ja analogiat)
- omat ajatukset.

Niemi painottaa, että listaus on täysin hänen mielivaltaisesti laatimansa, eikä siten ole minkäänlainen yleinen verrokki. (Niemi 2013, 77.) Mielestäni lista on kuitenkin varsin pätevä ja siten myös käyttökelpoinen havainnollistaja.

4.3 Henkilökohtaisuuden rajat

Vaikkei elämäntarinaa olisikaan tarkoitettu julkisuuteen, se on silti aina intiimi teksti henkilökohtaisuuksiensa vuoksi. Jokaisella meistä on sellaisia vaikeita ja rankkoja kokemuksia, jotka eivät alistu suoraan perinteiseen kerrontaan. Proosan käydessä riittämättömäksi, oman elämän tarina lähenee runoutta taikka kuvakerrontaa. Tällaiset tarinat voivat olla häivähtäviä hetkiä, lyyrisiä välähdyksiä, jotka runojen tavoin ovat perustelematta tässä ja nyt. (Vainikkala-Kejonen 2003, 45.)

Kosketuspinnan rakentaminen lukijaa varten on ehkä hyvän esseen kirjoittajan salaisuuksista tärkein. Sen, miten tämä kosketuspinta saadaan aikaan, on kuvannut erityisen napakasti runoilija Risto Ahti

Runoapisessaan: Taiteilija [tai esseisti] saa meidät muistamaan ainutlaatuisen todellisuutemme, muistamalla omansa. Kirjallisuuden todellinen käyttövoima on lukijan kyky empatiaan, halu ja taito samastua. Siihen tarvitaan konkretiaa: yksityiskohtia, havainnollistavia esimerkkejä ja kokemuksia, joista lukija voi löytää itsensä. (Niemi 2013, 76.)

Me ihmiset koemme tarvetta kirjoittaa onnemme ja epätoivomme sanoiksi. Tunnumme olomme irralliseksi, lohduuttoman ulkopuolisiksi, jolloin haemme kielen avulla yhteyttä itsemme, toiseen ihmiseen ja kieleen itseensä. Ydin autofiktiossa onkin persoonallinen tarinamme muistojen luonteessa. Ilman muistia ei ole meitäkään, eikä silloin persoonakaan pysyisi kasassa. (Pulkinen 2022, 32.) Kuinka sitten rajata yksityisyys ja intiimiys? Henkilökohtaisista asioista kirjoittaminen yleisölle on aina tasapainottelua yleisen ja yksityisen välillä. Haluaako kirjoittaja vieraannuttaa vai samaistaa lukijaansa? Onko teksti inhon- ja skandaalihakusta vai kevyempää? Häpeä ja häpeämättömyys ovat yleisesti keskeisiä teemoja omaelämäkerrallisissa teksteissä. Siksi autofiktio yleisesti mielletäänkin ehkä hieman makaaberiksi, sillä se on saavuttanut valtavirtamedioissa huomattavaa suosiota.

Suuni kuivuu nähdessäni Sonkajärven kylän risteyksen ja olen yhtä aikaa onnellinen ja kauhuissani, kuin olisin jälleen juoksemassa rakkaan mummon syliin, mummon, joka valitettavasti on myös lapsia syövä noita. Ei sittenkään, Sonkajärvi ei ole noitamummo, se on kuollut mummo, mummon muisto, kuolleen mummon jälkeensä jättämä leninki, joka tuoksuu hieltä ja härskiintyneeltä käsivoiteelta. (Holma 2020, 65.)

Tästä Holman tekstissä voimme havaita sitä tiettyä autofiktiolle tyypillistä makaaberituttia; irrelevanttia kerrontaa, jossa leikitellään todellisuudella ja tietyllä ronskilla maalaisuudella. Ja siitäkin huolimatta, että autofiktio nauttii jonkin asteista ”roskakirjallisuuden” leimaa – jos ei ainakaan todennetusti, niin konsensus tuntuu olevan, että autofiktio on terminä kokenut inflaation. ”Termi *autofiktio* ärsyttää monia, minkä ymmärtää. Usein sanaa nimittäin käytetään huolettomasti, muodikkaana kikkana myynninedistämiseksikin” kiteyttää Pulkinen. (Pulkinen 2022, 9).

4.4 Muoto, tekstityyppi ja rakenne

Muoto ja rakenne -termit sekoitetaan usein keskenään tai niitä käytetään rinnakkain ja päällekkäin kuvaamaan virheellisesti tekstin olemusta.

Puhuttaessa muodosta tarkoitetaan tekstin kokonaishahmoa. Muoto luo tekstille rajat ja ääriiviat. Muodoltaan teksti voi olla iso tai pieni, laaja tai suppea.

Rakenne puolestaan on osien yhteispeliä, mittoja, suhteita ja määriä.

Rakenteeltaan teksti on yksinkertaista tai monimutkaista. Toisinaan rakenteella tarkoitetaan tekstin ulkoista jäsenystä ja muodolla puolestaan sisällön dynamiikkaa. Tämänkaltaisessa jäsenelyssä rakenne olisi jotain hyvin konkreettista; tekstin annostelua, jaksottamista tai jaottelua erilaisiin ja eri kokosiin osiin. (Jääskeläinen 2002, 109.) Teksti rakentuu kahdella tavalla: intertekstuaalisesti eli toisten tekstien varaan tai autotekstuaalisesti eli itsensä varaan. Teksti on aina osista muodostuva suurempi kokonaisuus, jolla on muihin teksteihin aina kytkös- ja merkitysyhteyksiä. (Heikkinen 2007, 80.)

Kirjoittajalla on valta valita millaisen vuorovaikutussuhteen rakentaa lukijaansa, millaisen suhtautumistavan ja asennoitumisen hän haluaa tekstin kautta välittyvän. Näin ollen omassa äänessä on kyse aina tekstistä muodostuvasta tietyytymisestä tekijämuotokuvasta, jota myös voidaan tarkastella tekstin välityksellä. (Harjunen & Juvonen 2013, 13.) Esimerkiksi esseisti ja äidinkielen opettaja Silvia Hosseini kirjoittaa omaelämäkerrallista tekstiä, johon yhdistää esseille ominaisesti tietopohjaista tutkimusta sekä autofiktiivistä kerrontaa omasta arjestaan. Hosseinilla on taito punoa teksteissään relevantti tieto triviaaliin knoppitietoon ja heijastaa se omaan arkensa jatkeeksi.

Kaikki alkoi kaksi vuotta aiemmin, kun jalkovälissäni alkoi tykyttää oudosti. Viikon päästä ensioireita, kolmen erheellisen diagnoosin jälkeen, lääkäri päätteli, että peräaukkoni tuntumassa on perianaaliabsessi. Pian makasin ambulanssissa matkalla Jorvin osastolle K6. - - Ludvig XIV:n perävaivaa yritettiin aluksi pitää salaisuutena. Sitä pidettiin kenties vähän häpeällisenä, sillä tuohon aikaan uskottiin, että fistelin voi saada esimerkiksi liiasta ratsastamisesta, ylensyönnistä tai seksihurjastelusta. Kansakunnan turvallisuuden ja yhtenäisyyden kannalta oli tärkeää huolehtia myös siitä, ettei hallitsija vaikuttaisi heikolta, kykenemättömältä maan johtamiseen. (Hosseini 2021, 202, 206.)

5 Auditiivinen kokemus osana omaelämäkerrallista kerrontaa

5.1 Autofiktio ja audio

Ääni lisää intiimiyttä. Kun kirjoittaja lukee itse omia tekstejään, varsinkin omaelämäkerrallisia, päästää tekijä toisen ihmisen lähelle jotain herkkää. Minua kiinnostaa tutkia tätä suhdetta, miten teksti muuttuu ääneksi. On hyvä pohtia, mitä uusia kulmia ja ulottuvuuksia se tuo jo valmiiseen tekstiin, ja kuinka se suhtautetaan henkilökohtaiseen luomisprosessiin. Kuulo nappaa tekstistä toisenlaisia asioita kuin näkö. Lukiessamme ääneen kuulemme oman tekstimme melodian ja rytmin. Näin ollen meillä on mahdollisuus testata tekstiämme – ontuuko se jossain kohdissa ja toimisiko toisenlainen rytmitys tehokkaammin. (Vainikkala 2021, 74).

Tutkin prosessin edetessä omaa ääntäni ja äänentuottoani. Kiusaannunko lukiessani tekstiäni ääneen? Tuntuuko oman äänen kuuleminen ja käsitteleminen hirvittävältä jälkityöskentelyssä? Onko mahdollista, että oma henkilökohtainen teksti muuttuukin tunnistamattomaksi ja ulkokohtaiseksi? Suhtaudunko valmiiseen teokseen tekstistä irrallisena henkilönä, voinko suhtautua siihen neutraalisti, kuin kuuntelisin kenen tahansa audioautofiktiota? Huomaanko tekstini puutteet ja ontuvuuden vasta useamman kuuntelukerran jälkeen vai heti lukiessani? Miten itsekriittisyyden seasta voi erottaa lopputuloksen toimivuuden, voiko sitä edes? Vaikka tekstini olisi uskottava, olisiko ulosantini tai ääneni? Toki ennen prosessin aloittamista kysymyksiä on enemmän kuin vastauksia, mikä on tietenkin luonnollista. Näitä kysymyksiä kohti lähdän määrätietoisesti etenemään, pyrkimyksenäni ratkaista ongelmakohtia ja saada vastauksia kaikkeen siihen, mikä mietityttää näin alkuvaiheessa.

5.2 Antin koulumatka, omaelämäkerrallista audioautofiktiota?

Esimerkki *audioautofiktiivisestä* kerronnasta on Antti Holman luotsaama Antin Koulumatka -podcast. Kyseessä on käsikirjoittamaton, hyvin tajunnanvirtamainen teossarja. Tässä podcastissa Holma puhuu elämästään ja arjestaan automatkoillaan (*koulumatkoillaan*) ympäri Los Angelesia. Holma reflektoi puhuessaan hyvin laajasti yhteiskunnallisista asioista aina omiin henkilökohtaisiin saavutuksiinsa tai pettymyksiinsä. Klassista omaelämäkerrallista kerronnallisuutta hyvin kevyissä viitekehyksissä. Koska sarja on käsikirjoittamaton, paistaa siitä tietynlainen yleinen sekavuus ja koherenttiuden puute. Lajinaan Antin Koulumatkat on kuitenkin selkeää autofiktiota. Eikä tämä ole mitenkään poikkeuksellista, sillä suoratoistopalvelut kärsivät runsaudenpulaa erilaisista podcasteista, joista valtaosa todella käsittelee puhujensa sisäistä maailmaa, maailmantuskaa sekä löyhää yhteiskuntakritiikkiä. ”Mä luin jonkun kritiikin siis jostain omaelämäkerrallisesta kirjasta, joka oli niinku dokumenttikirjallisuutta, koska ei haluttu käyttää autofiktiokirjalli... sit mä aattelin, että kaikki on niin vitun tyhmää nykysin. Miks kaikki on niin tyhmää?” (Holma 2022.)

Holma on lajissaan ansioitunut, vaikka voidaan keskustella minkälaiset tuotantoarvot ja lähtökohdat ovat podcastilla, joka on pääosin käsikirjoittamatonta jorinaa nappimikkiin päivittäisliikenteen seassa kerran viikossa. Holmalla on kuitenkin valtti tekemisissään, joka takaa hänelle mahdollisuuden tämäntyyppiseen toimintaan: hän on kyllin mielenkiintoinen. Harva ihminen jaksaa kuunnella yhdentekeviä höpinöitä. Puhujan tai lukijan persoona ja kielellinen valmius ovat mitä merkittävin myyntivaltti. Holman brändi on toki hänen tunnistettavuusarvonsa, hänellä on nimeä ja hän on hapan ja hauska. Jos ei samaistuttava, niin hirveän inhimillinen hahmo ja tekijä. Puhujana Holma on tavallinen, mutta värikäs. Näyttelijätausta paistaa Holman ulosannissa, mikä on tiedostettuakin, sillä hän heijastelee usein ammattiosaamistaan (tai Holman sanoin ammattiosaamattomuuttaan) puhuessaan arjestaan ja itsestään.

6 Kirjoitusharjoitteet osana prosessia esimerkkien keinoin

6.1 Kirjoitusprosessi

Miisa Jääskeläinen kirjoittaa Sana kerrallaan – Johdatus luovaan kirjoittamiseen teoksessaan kirjoitusprosessin neljästä vaiheesta; *kirjoittamisesta, muistelemisesta, tutkimisesta ja keskustelemisesta*. (Jääskeläinen 2002, 75.) Kliseisin keino lähteä tarkastelemaan kirjoitusprosessia olisi kirjoittaa siitä, miten vaikeaa on kirjoittaa, tai reflektoisi sitä mitä ja miten haluaisi kirjoittaa, mutta ei tee näin X syystä. Omaperäisyyden illuusio leijuu kunkin tekstiä tuottavan ihmisen yllä, joten mielestäni oleellisempaa olisi pikemmin kirjoittaa siitä, mistä haluaa kirjoittaa, mistä kokee, että on sanottavaa. Ja tietenkin kaikkien taiteen sääntöjen mukaisesti, kirjoittaa niistä asioista, jotka koskettavat itseään ja omaa taustaansa, omaa kokemusmaailmaansa.

Miten sitten lähteä lähestymään aihetta? Kuinka rajata aihiota? Miten löytää oleellinen irrelevantin tekstimassan seasta? Tärkeimpiä muistisääntöjä ovatkin varmasti seuraavat luovan kirjoittamisen apukäsitteet: *Kill your darlings* sekä *KISS (Keep it simple, Stupid!)*. Näiden käsitteiden täyttä alkuperää ei tiedetä varmaksi, mutta kyseiset lausahdukset ovat vakiinnuttaneet asemansa kirjoittajapiireissä. Kill your darlings viittaa tekstin sisällöllisesti ”turhien” tai juonellisesti tautologisten, mutta kirjoittajalleen tärkeiden yksityiskohtien poistamiseen tekstistä. ”Lempitekele voi olla nokkela mutta tyhjäksi jäävä sanakuvio, ylimääräinen juonilanka tai liian laaja henkilöjoukko.” (Vainikkala 2021, 29.) KISS taas kaikessa yksinkertaisuudessaan paljastaa koko periaatteensa jo nimessään, se on kehote tai muistutus sille, että turha kikkailu ei palvele ketään, ei kirjoittajaa eikä lukijaa.

6.2 Aamusivut

Luovaan kirjoittamiseen on olemassa monia erilaisia harjoitteita ja harjoituksia. Tunnetuimpiin harjoituksiin lukeutuvat *aamusivut*. Aamusivujen äitinä pidetään kirjailija Julia Cameronia, joka lanseerasi aamusivut kirjassaan *Tie luovuuteen: Henkinen polku syvempään luovuuteen (The Artist's Way: A Spiritual Path to Higher Creativity, 1992)*. Aamusivujen perusperiaate on poistaa kirjoittajalta

turhaa kriittisyyttä omaa tekstiään kohtaan ja herätellä kirjoitusrutiinia esiin. Aamusivut kirjoitetaan nimensä mukaan aamuisin heti herättyä ja käsin. Tekstiä ei saa sensuroida, sitä ei oikolueta, eikä siihen tarvitse palata, ja sivuja kirjoitetaan kolme. Joka aamu. Harjoituksen tehtävänä on poistaa ajatuslukkoja ja vähentää tyhjän paperin kammoa. Aamusivut eivät ole päiväkirja, vaikka tyyliltään harjoitus saattaa erheellisesti kyseistä kirjoitusmuotoa muistuttaakin.

Mitä pidempää kirjoittaja pystyy ylläpitämään aamusivujen kirjoitusrutiinia, sitä palkitsevampi lopputulos on. Aamusivuja kannattaakin pyrkiä heti aloitettuaan kirjoittamaan ainakin kuukauden verran. Muistettavaa kuitenkin on, ettei harjoituksen tarkoituksena ole olla mekaaninen pakkosuorite vaan kriitikkistä vapaa neutraali kirjoitustoimi. Siksi aamusivut juuri ovatkin niin toimiva harjoitus, sillä parhaimmillaan siitä muodostuu sellainen aamurutiini, jonka hoitaa aamukahvikupillisen aikana totutusti ja turvallisesti.

6.3 Aistimuistoharjoitus

Varsinkin omaelämäkerrallisissa kirjoituksissa on elinehto lähteä lähestymään muistojaan. Aistimuistoharjoituksessa voidaan hyödyntää jokaista toimivaa aistia. Näköaistia voi stimuloida valokuvilla, kuuloaistia musiikilla tai muilla äänellisillä ärsykeillä, tuntoaistia tietyillä materiaaleilla tai kosketuksella ja hajuaistia tuoksuilla. Juuri hajuaistin sanotaankin olevan aisteista pitkämuistisin, joten tuoksumuistot ovat yleensä helpoimpia laukaista. Yleensä ihminen ei tiedosta näitä muistoja vaan joutuu kaivelemaan mielestään kokemuksia. Muistin tueksi kannattaa kirjoittaa myös satunnaisia huomioita kyseisestä aisti-ilmentymästä. Tärkeintä siis on kuluttaa eri hyödykkeitä. Kuuntele musiikkia, lue kirjoja, katsele elokuvia, kävele luonnossa ja kaupungilla, kohtaa ihmisiä – pysyttele lähellä kaikenlaisia ärsykeitä, niin hyviä kuin huonoja, aktiivinen elämä ruokkii elämyksiä ja muistoja. Jo kauppajonossa seisominen herättää tunteita, arkipäiväinen toimi riittää mainiosti laukaisijaksi.

Aistimuistiharjoitus voi äkkiseltään tuntua yksinkertaisuutensa vuoksi ei-niin-pedagogiselta harjoitteelta, eli siihen suhtautuminen voi herättää penseyttä, sillä

se ei erityisemmin eroa ihmisen normaalista havainnointikyvystä tai tarkastelutehokkuudesta. Tällainen harjoitus onkin arkipäiväinen ja siksi juuri niin toimiva. Ihminen on varsin tiedostava ympäristöstään, mutta tiedostaminen vaatii myös pysähtymistä ja antautumisen tarkkailulle. Ihmisten ja ympäröivien tapahtumien tarkkailu on tärkeää pystyäkseen tuottamaan moniulotteista tekstiä. Keksityt tapahtumat ja ihmiset tarvitsevat aina olemassa olevan muusan tai innoitteen. Ikään kuin lihaa uskottavuutensa rangalle.

6.4 Yleinen kirjoittaminen ja lukutaidon hyödyntäminen

Ei pidä väheksyä ihan tavallisen kirjoittamisen kaikkivoipaisuutta. Nyt puhutaan siis kaikenlaisesta kirjoittamisesta. Asiatekstit, kauppalistat, sketsit, onnittelukortit, haikut, päiväkirjat ja niin edelleen. Päiväkirja on saanut vuosien kuluessa erilaisia muoto- ja tarkoitusperiä. Kuitenkin perimmäinen funktio eli dokumentaatio tai tallentaminen on säilynyt. Mietteet, muistiinpanot, modernit lokikalenterit ja sosiaalisen median päivivitykset ovat kaikki sanallisen tallentamisen muotoja. (Kosonen 2020, 39.) Kirjoittaminen ja kirjallinen ajattelu on tapa, jota ylläpidetään luonnollisesti kirjoittamalla. Mitä enemmän kirjoittaa, sitä helpompi on alkaa kirjoittaa johonkin tähtäävää tuotosta. Kirjoittaminen on taito, joka ei lähtökohtaisesti katoa niin kauan kun ihmisellä on neurologisesti kaikki hyvin, mutta kielellinen rikkaus on ehtyvää ja sitä on suositeltavaa kyetä elvyttämään. Nopea viestiminen rappeuttaa hiljalleen kykyämme pitkiin ja selittäviin tekstikokonaisuuksiin.

Päivittäisen kirjoittamisen vastapainoksi lukeminen onkin mitä oivoin tapa ylläpitää kielellisiä valmiuksiaan. Lukeminen on ajattelua. Inspiraatioon yksinkertaisin ja nopein oikotie onkin juuri lukeminen. Kun luemme, aivomme aloittavat monimutkaisen neurologisen toiminnon, joka vahvistaa ja järjestelee aivoissamme jo olemassa olevia rakenteita ja luo niiden lisäksi uusia kytkentöjä. Tietoinen ja tiedostava lukeminen siis tukee kirjoittajaa matkalla kohti omaa tuotettavaa tekstikokonaisuutta. (Haimelin & Rämö 2020, 42–43.) Eikä lukemiseen pidä suhtautua turhan vakavasti. Lukea voi käytännössä mitä tahansa. Lue turvakirjallisuuttasi, lue lapsuudenaikaisia suosikkiteoksia, lue

sanomalehtiä, lue tietokirjallisuutta – ajattelun avuksi mikä tahansa on riittävän nousujohteista kirjallisuutta.

7 Luovuus ja omaperäisyys

7.1 Luovuuden ja taiteilijuuden harha

Käydessäni läpi eri kirjoitusoppaita sekä luovan tekstintuottamisen malleja, oli hyväksyttävä se tosiseikka, että lähes poikkeuksetta teokset muistuttavat elämäntapaoppaita. Paljon näissä teoksissa puhutaan omasta luovasta energiasta, taiteen perustavalaatuisesta voimasta ja tunteille antautumisesta. Käsittääkseni proosaa kirjoittaakseen tarvitaan myös kirjallisia valmiuksia, kykyä erottaa tekstilajeja toisistaan ja kyllä, ihan vain harjoittelemalla voi tulla hyväksi kirjoittajaksi. Itse en ainakaan koskaan ole osannut oikein ammentaa mistään mystisestä luovuuden lähteestä, sillä koen olevani melko mielikuvitukseton tekijä. Mielestäni kiinnostavampi tulokulma lähteä hahmottamaan ”sitä-niin kutsuttua-luovuutta”, on tarkkailu. Se on kyky tarkkailla ympäristöään, kyky tehdä huomioita ihmisistä ja ympäröivistä ilmiöistä. Tai mikäli ajattelemme sisäsyntyisesti lähtevää tarkastelua, itsereflektiota, meidän on siinä tapauksessa kyettävä tulkitsemaan omia tunteitamme, impulssejamme ja ajatusmallejamme. Halumme tallettaa ja tallentaa huomioitamme. Kirjailija Anna-Leena Härkönen sanoitti mielestäni osuvasti kirjassaan *Valomerkki* kirjoittajan premissistä: ”Kun kävelen terveyskeskukseen, vastaan tulee nainen peruukki vinossa. Hän näyttää elämän venyttämältä. Painan hänet mieleeni. Onneksi minulla on yhä intohimo tallentamiseen, vaikka voin huonosti. Olen yhä keräilijä” (Härkönen 2017, 198).

Kuka sitten saa olla taiteilija? Tämä on kiinnostava kysymys, kun puhutaan taiteellisen omaelämäkertatekstin kokoon kursimisesta. Onko minulla oikeus kutsua itseäni taiteilijaksi? Merkitseekö oma taidesuuntautunut toimintani niin määrittävästi sitä jotakin taiteilijuuden keskeisyyttä, että voin nimittää itseäni niin? Näin henkilökohtaisesti kysymys ainakin on mitä merkittävimmästä päästä,

kun pyrkii kohti jonkinlaista hyväksyntää ja tunnustusta ainakin näin kirjallisin keinoin. Taidekenttä on kuitenkin periaatteessa yksiä niistä harvoista aloista, joissa on edelleen lupa ja oikeutus toimia ilman varsinaista akateemista myönnytystä tai ainakin näin on ajatuksen tasolla. Osa taiteilijoista osoittaa pätevyytensä itseoppineina ja saavuttavat näin ammattistatuksen. Onko näissä tapauksissa valta medialla? Journalistitko ja tiettyjen kulttuurialojen kuluttajatko myöntävät sen siunauksen, jolla voi kohotteisesti nauttia taiteilijuudestaan?

7.2 Häpeä ja epätoivo vastaan onni ja ilo

Yksityiset ajatukset, haaveemme ja pelkomme ovat usein häpeäleimaisia. Ihminen varjelee asioita, jotka kiusaannuttavat tai tekevät haavoittuaiseksi. Yleinen ohje, johon törmää luovassa kirjoittamisessa, on velvoite tai kehotus mennä omaa pelkoaan kohti. Kirjoittaa siitä, mikä pelottaa eniten. Lisäksi, että tekstin uskotaan silloin olevan aidoimmillaan, toimii se toki myös eräänlaisena lukkosulana estyneisyyden päihittämiseksi. Itse en henkilökohtaisesti tiedä, onko pelkojen kirjoittaminen ainoastaan terapiakirjoittamisen muotona pätevä kirjallinen käsittelytapa, sillä tietty turvallisuuden ja turvassa pysymisen -tunne ohjaa meitä ihmisiä pysymään myös relevantteina ja kirjallisesti uskottavina. ”Jos psykologinen turvallisuus horjuu, riskejä ei uskalleta ottaa. Pelko epäonnistumisesta tai nolatuksi tulemisesta on liian suuri. Häpeä kuitenkin kuuluu luovaan prosessiin. Jos ei ikinä yhtään hävetä, kirjoittaa autopilotilla. Eikä sellainen kiinnosta ketään” (Haimelin & Rämö 2020, 173).

Häpeästä ja epätoivosta kirjoittaminen mielletään aitona. Ihminen on aito, kun hän ei esitä mitään, mitä ei ole. Tekopirteys ja korostettu hilpeys saa meidät ihmiset yleensä varuilemme. Suhtaudumme nuivasti ihmisiin, jotka näyttävät ilon- ja onnentunteitaan estoitta. Miksi aitous liitetään lähes poikkeuksetta aina ikäviin tunteisiin? Kun ihminen purkaa negatiivisia tunteitaan julkisesta, häntä ihailaan aina aitona. Miksi positiivissävytteisiä tunneilmaisuja vierastetaan, eikä tunnusteta aitoutena? Onko sosiaalinen media tuhonnut kykymme arvioida tunteita ja arvottaa niitä epäaitoina? Tätä nykyä monet lukijat janoitsevat niin kutsuttua kurjuuskirjallisuutta. Kurjuuskirjallisuudessa houkuttavat kirjoittajan ja

lukijan välisten kokemusten yhteys tai vaihtoehtoisesti tarve kurkottaa oman kokemusmaailmansa ulkopuolella tarkkailijan roolissa. Kurjuuskirjallisuus on myös monelle pakopaikka, lohtu tai turva omasta vallitsevasta todellisuudesta. (Årheim 2013, 108–109.)

Vetovoimaiset ja toimivat tekstit tunnistaa yleensä erään tietyn yhdistävän piirteen perusteella: ne ovat peittelemättömän rehellisiä. Rehellisyys vaatii rohkeutta. Taitava kirjoittaja osaa olla rehellinen ennen kaikkea itselleen mutta myös lukijoilleen. Omaa tekstiään kannattaa tutkia seuraavista näkökulmista: sisältääkö teksti mahdollisesti ali- tai ylitulkintaa, onko kerronta elävää vai horrostilassa sekä onko tekstin kieli ja ajatteluni kyllin napakkaa. (Haimelin & Rämö 2020, 174–175.)

7.3 Autofiktioon kohdistuva kritiikki

Jokaiselle ilmiölle, joka saavuttaa merkittävää huomiota tai kansansuosiota, on väistämätöntä, etteikö tähän ilmiöön alkaisi kohdistua kritiikkiä. Trendaavalle ilmiölle, jota markkinoidaan aggressiivisesti, syntyy useissa tapauksissa välitön vastareaktio. Usein syynä on tarjonnan lisääntyminen, jolloin indiekulttuurinen omaäänisyys rappeutuu, ja ihmiset, jotka ovat löytäneet tietyn ilmiön, heijastaakseen siihen omia arvojaan ja kokemusmaailmaansa, kokevat yhtäkkistä inflaatiota. Meillä ihmisillä kun usein on tapana pitää omaa kokemusmaailmaamme kertakaikkisen uniikkina ja jäljittelemättömänä. Kun tietyn ilmiön suosio on kasvava suora, alkavat julkaistavat materiaalit väistämättä muistuttaa toinen toisiaan. Natalia Kivikon autofiktiivisessä *Punavuoriefekti* -kirjassa käsitellään autofiktiota autofiktion sisällä. Kivikko nostaa metateoksessaan otteita ihmisten suhtautumisesta autofiktion tuomaan massasuosioon muun muassa seuraavasti:

”Mut sit alkoi ilmestyä niitä ’kuinka vaikeaa on olla milleniaali’ -vuodatuksia kirjamuodossa. Nykyään jopa pitkän linjan tekijät on alkanut julkaista vanhoja päiväkirjojaan ’omakohtaisina romaaneina.’” - - ”Mut kerro mulle miks niitten kaikkien pitää tuoda omat epävarmuudet esille romaaneissa? Ne kuuluu terapian vastaanotolle.” - - ”Tuntuu, että nää viime vuosien autofiktion kirjoittajat olis ymmärtäneet ja omaksuneet feministisen

'yksityinen on poliittista' -mantran jonkin todella kieroutuneen twistin kautta." (Kivikko 2021, 13.)

Autofiktiota pidetään tätä nykyä helpon kirjallisuuden ilmentymä. Monet tekijät ja lukijat kokevatkin, että kyky kirjoittaa omasta elämästään ei ole järin luovaa tai nosteista. Itse en ole näin ehdottoman samaa mieltä väittämän kanssa.

Muutenkin tuntuu varsin elitistiseltä asenteelta asetella kulttuuritekoja tai teoksia johonkin saneltuun arvojärjestykseen. Autofiktio on kyllä varsin suosittua, mutta niin ovat iäisyyden verran olleet myös kaikki dekkarikirjallisuus tai *Nordic noir*. Siinä missä muoti, myös taide- ja kirjallisuussuuntaukset hiipuvat ja palaavat takaisin.

7.4 Taiteen itseisarvo

Kulttuurihistorian vanhimpiin kysymyksiin eittämättä kuuluu ikuisuuskyseminen: mitä on taide. Koska taiteessa tai taiteellisuudessa ei ole raja-arvoja, ei sitä voida varsinaisesti mitata tai asettaa tiettyyn mekaaniseen arvojärjestykseen. Toki koulutusjärjestelmässämme on tietyt lainalaisuudet, kuinka taideaineita tulee arvioida, mutta puhutaan nyt käsitteellisesti taiteesta. Näin ollen kyse on aina subjektiivisuudesta. Ihmisten kokemusmaailma vaikuttaa heidän mieltymyksiinsä ja estetiikantajuunsa. Opitut mallit ja vertaisryhmät vaikuttavat myös taidekäsitteemme ja kykyymme tarkastella taidetta.

Taiteeseen on kärjistetyksi kaksi selkeintä suhtautumistapaa: sitä pidetään joko eliitin hillittynä humpuukina tai rappiotaitelijoiden itseinhoisena mielenilmauksena, jota ei oikein ymmärretä tai ei tahdota yrittää ymmärtää. Koska taidemuotoja on lukuisia, on taiteen määrittelyjäkin useita, eikä taide yksinään kangistu edellä mainittuihin ahtaisiin raameihin. Se, miten me puhumme arjessamme kulttuurista ja taiteesta, paljastaa välittömästi ja peittelemättä paljon meistä. Esimerkiksi kevättalven eduskuntavaaleissa 2023 saimme huomata, miten kansanedustaja Riikka Purra vaaliväittelyssä nimitti kulttuuria luksuspalveluksi, josta yhteiskunnalle tulee liikaa menoeriä (Lakka

2023). Tämä ulostulo kuohautti kulttuurialalla toimivia ammattilaisia sekä harrastajia.

Taidetta on kyettävä arvottamaan yhteiskunnallisella tasolla, koska niin kauan kuin taide ei saa statusta yleishyödyllisenä hyödykkeenä tai ilmiönä, ei siihen koskaan osata suhtautua riittävän myönteisesti. Yhteiskuntamme on hyvin hyöty- ja tuottavuusorientoitunut. Vaikka kulttuuriala tuottaa voittoa, sen perimmäinen tuottavuusodotus bruttokansantuotteena ei ole riittävän merkittävä. Pitääkö taiteella pystyä ylläkylläisyyteen, vai voitaisiinko se nähdä tarpeellisena osana – myös taloudellisesta näkökulmasta, mutta ennen kaikkea sen mielekkyyden kautta, mitä taide tuo meidän ihmisten jokapäiväiseen elämäämme. Kulttuuria ei ole ainoastaan se, mitä taidemuseot tai oopperatalo ammentavat. Kulttuuria on myös seuraintalon kiertuenäytelmä, omakustanteinen runokirja, kansamusiikki tai muu taiteellinen projekti tai työ. Välttämättömyys ei ole pyrkiä voittoon. Taide on terveyteen verrattava palvelu tai etuus. Se on tärkeää olla olemassa, sillä ilman sitä on armotonta elää.

8 Monologi

8.1 Kirjoitusprosessin aloittaminen

Aloitin monologini suunnittelun selailemalla arkistojeni valokuvia, muistikirjamerkintöjä sekä vanhoja WhatsApp-keskusteluja läpi. Yksittäisistä merkinnöistä nousi muutamia huomioita, jotka tuntuivat jatkojalostamisen arvoisilta. Kirjoittamisen aloittaminen voi tuntua toisinaan vaivaloiselta ja haastavalta. Tällaisissa tilanteissa onkin hyvä pyrkiä ajattelemaan, että haastavuus saattaakin kuulua kirjoitusprosessiin. Kestää huomattava tovi, ennen kuin kaikki asiayhteydet ja kielellinen muoto alkavat hahmottua. Näin ollen aloittamisen kynnyks on hyvä pitää matalana. Tekstiä ei tarvitse aloittaa kirjoittamaan sen lopullisessa järjestyksessä vaan voi halutessaan aloittaa keskeltä tai aivan lopusta. Kirjoitusapuna voi myös käyttää asialistoja sekä ajatus- ja mielikuvakarttoja. (Kankaanpää & Piehl 2011, 38.)

Olen viimeisen parin vuoden aikana kirjoittanut lähinnä taiteilijuudesta ja ulkopuolisuuden tunteesta kaikkiin merkintäväliseini, joten kirjoittajana tarpeeni kohdistui aika arvaten juuri noihin samoihin asioihin. Koska kirjoittajanvaisto lähti vetämään heti syvään päätyyn, jäivät arkiset hupailuhavainnot tämän kirjoitusprosessin ulkopuolelle. Prosessi lähti liikkeelle siis tarpeestani sanoittaa tunteitani taiteesta ja taiteen lähtökohdista. Näin ollen pystyn yhdistämään monologini keskeisimmän kipuilukysymyksen opinnäytetyön rinnalla kulkevaan pohdintaan taiteesta, taiteilijuudesta ja luovuudesta.

Pidän paljon tarkkailemisesta, huomioista sekä kohtaamisista. Siksi kirjoitan lähes poikkeuksetta aina kotini ulkopuolella. Esimerkiksi juna-asetat, kirjastot ja kahvilat ovat oivia tarkkailupaikkoja. Kuuntelen myös mielelläni ihmisten välisiä keskusteluja, joita kirjoitan muistiin, mitä nyt jokseenkin aina värittäen tai liioitellen. Kirjoitettava tekstini ei kuitenkaan ole fiktiota vaan nimenomaan autofiktiota, joten eivät ympäröivien ihmisten tarinat ole tässä tapauksessa yhtä tärkeitä tai huomioarvoisia. Vaikkakin edelleenkin mielestäni pysyäkseen relevanttina kirjoittajana, on kyettävä tekemään huomioita ympäröivästä maailmastaan ja kanssaeläjistään.

8.2 Keskeiset lähtökohdat

Monologini ilmeisin lähtökohta oli tietenkin omakohtaisuus. Koska kyse on autofiktiosta, aloitin kirjoittamisprosessin miettimällä oman elämäni sen hetkisiä kipupisteitä ja onnistumisen tunteita, kun ensin olin tutkinut arkistoni muistojen toivossa. Melko nopeasti alkoi muovautua tarinan runko, johon hapuillen lähdin asettamaan muistoja ja havaintoja. Aina uuden ajatusketjun muodostuttua kirjoitin kiireesti ideani ylös, jotta siitä sitten olisi mielekästä lähteä jatkojalostamaan häivähtäneestä hetkestä kunnan kuvaa tai kohtausta. Toimin paljolti yksittäisten muistojeni varassa, joita pyrin epämääräisen muistikuvan lisäksi lihottamaan tämänhetkisen minäni kokemusmaailmalla. Kirjoittajana

rakastan yksityiskohtia, koska ne rydyttävät perusselkeää tai "tylsää" tekstiä mukavasti eteenpäin.

Monologi rakentuu siis kahdesta selkeästä kerrontakokonaisuudesta, joiden avulla tarinaa vuorotellen edistetään eteenpäin. On toteava kertojaminä, joka täsmentää tapahtumia tai kuljettaa tiettyä irrallista ajatusta eteenpäin ja sitten ovat selkeät muisto-osiot, joissa muistellaan tapahtuneita ikään kuin välimatkan päästä. Teoskokonaisuus on kokoelma välähtäviä muistikuvia ja nyrpeää havainnointia yhdistettynä kyseenalaistukseen.

8.3 Omakohtaisuuden merkittävyys

Monologini kantava teema on taiteilijuus ja sen ohella huomiot omasta muuttuneesta taidesuhteestani. Monologi käsittelee myös opinnäytetyössä esiintyviä kysymyksiä sekä taiteen lainalaisuuksien kyseenalaistamista. Tekstissä toistuu myös aiheena ulkopuolisuudentunne, joka seuraa päähenkilöämme läpileikkaavien hetkien varrella. Ohuesti voidaan havaita myös huijarisyndroomaa henkilökemioiden vastavoimana, mutta varsinaisesti tekstissä ei käsitellä tunnetta huonommuudesta vaan pikemminkin faktuaalista huonommuudentunnetta. Lopullista konsensusta tekstissä ei tulla havaitsemaan, ellei haluta ajatella sen lopullisen päätöksenteon olevan päätöksättömyys.

Kuten yleensäkin autofiktiossa tässäkin monologissa tapahtumat ovat pääsääntöisesti omaelämäkerrallisia. Omakohtainen kirjoittaminen ei sikäli tuntunut vieraalta, kun on kasvanut päiväkirjamuotoisena kirjoittajana. Toki tätä monologia työstäessä on ollut tiiviisti mielessä, että tätä ei kirjoiteta täysin yksityiseen käyttöön. Onkin mahdollista, että monet ihmiset tulevat tekstini löytämään. Näin ollen on kunnioitettava ainakin ennen kaikkea muidenkin kuin vain oman itsensä yksityisyyttä. Monologissani mainitaan läheisiäni ja muita satunnaisesti kohtaamiani ihmisiä. Heidät on pyritty pitämään hyvin neutraaleina ja tunnistamattomina. Ainoana poikkeuksena ovat kuitenkin muutamien hahmojen etunimet, jotka on paljastettu yksityiskohtina

jouduttamaan tarinan kulkua tai luomaan yksittäiseen kohtaukseen voimakkaampaa tunnelatausta. Myöskään vuosilukuja tai tapahtumapaikkakuntia tässä tekstikokonaisuudessa ei paljasteta.

Jos sitten pohditaan taas omaa, joskin karikatyyrista näyttäytymistäni tekstini sisällä, on kyseinen henkilöahmo liioitellun hyökkäävä ja karkäs, mikä tukee tekstin sisällöllistä tummanpuhuvuutta. Koska monologin päähenkilö on hahmo, ei henkilö, on siitä ollut helpompi tuntea tiettyä toivottua etäisyyttä. Ajatukset ovat kuitenkin edelleen omiani, joten täyttä irtaantumista hahmosta ei tietenkään voi saada. Varsinkin kun käsiteltävät aiheet ovat henkilökohtaisesti merkittäviä ja heijastelevat nykyistä elämäntilannettani. Kirjoitustilanteessa aktiivisesti mielessä pyörivät kirjoitusaiheet korostavat omakohtaisuuden intiimiyttä, ja välillä huomasinkin sortuvani itsesensurointiin. Osa oli systemaattista poiskarsimista, ja osa huomaamatonta. Tasapainottelu yksityisen ja yleisen välillä ei kuitenkaan ollut täysin mutkatonta: kuinka pysyä relevanttina paljastamatta liikaa tai liian vähän. Oli selkeitä osa-alueita, joita en halunnut käsitellä tai paljastaa sellaisia yksityiskohtia, jotka olisivat liian arkaluontoisia. Koenkin pitäytyneeni varsin yleisellä tasolla, mutta samaan aikaan tuottaneeni tekstiin sellaista intiimiyttä, ettei monologi kuitenkaan jää ohueksi tai etäiseksi. Intiimiys ei aina merkitse herkkyyttä tai kauneutta, sillä tässä kyseenomaisessa monologikokonaisuudessa kantava voima on pikemminkin rappioromantiikallinen rosoisuus, niin kutsuttu kansantajuisuus.

8.4 Teksti itsenään ja tekstin keinot

Tiesin haluavani tekstistäni toteavan. Sellaisen toteavasisältöisen tekstin, mikä tasapainottelee täyden tunnekyllmyyden ja katkerimman mielipahan välillä. Vaikka teksti itsenään voi välittyä kyynisenä ripityksenä, jota se tietysti mielessä onkin, on siinä hienovaraisen huumorin sävy, jonka näin kirjoittajana toivon välittyvän niin sanotusti sieltä rivien välistä. Kokeilin tekstiharjoituksissa hieman erilaisia lähestymistapoja, vaikka kaikissa hylätyissäkin otteissa (liite 1) on lähes identtinen tunnelma tai tunnelataus. Kun tietää oman kirjoitustyypillisen käyttäytymisensä, on helppoa edetä ja karsia. Luovuin monesta yksittäisestä

suosikkiotteestani, joita en vain yksinkertaisesti saanut sopimaan edes selittelyn verukkeella lopulliseen monologiini. Näin toteutuu myös väistämättä *kill your darlings* -kehote. Toki jätin tekstiini paljon otteita, joista olisi ehkä jouhevuuden kannalta ollut otollista luopua, mutta teksti ei ole tekstini, jos se ei vähän rönsyilisi ja haastaisi kirjoittajaansa tai lukijaansa.

Tekstini on kirjoitusasultaan rouheaa ja paikoittain korostetun itsekriittistä tai halutessamme *itseinhoista*. Koska tekstin keinot ovat selkeästi ylimitoitettua kyynistä nikottelua osana tietynlaista tylppää kasvutarinaa, joka tekstin päähenkilön näkökulmasta ei ole juuri etenevää tai verrattavissakaan ekspansiiviseen kasvuun, ei hahmo saavuta perinteistä kasvukaarta. Myöskään tässä monologissa ei ole klassisen tarinankerronnan etenemisjärjestystä alusta, keskikohtaan (huippukohtaan) ja siitä lopetukseen; näin ollen päähenkilö ei myöskään opi tai saa päätöstä käsittelemälleen ongelmalle tai ongelman puutteelle. Tätä monologikokonaisuutta tulisi siis ajatella juurikin vain kimppuna ajatuksia ja kysymysvinoumia, joihin ei ole olemassa valmista tai päähenkilömme näkökulmasta tyydyttävää vastausta.

Mietin kauan, olisiko tekstiin ollut hyvä sisällyttää mielipahan ja negaation vastapainoksi onnen- ja ilonhetkiä. En kuitenkaan kokenut niitä kyllin mielenkiintoisiksi tai perimmäistä ajatusta eteenpäin vieviksi, joten en edes yrittänyt kirjoittaa niin kutsuttuja ”kevyempiä osioita”. Lisäksi rakkaudesta tai onnellisuudesta kirjoittaminen on minulle niin yksityistä ja intiimiä, etten olisi siihen edes tämänkaltaisessa mittakaavassa kyennyt. Lisäksi koen, että paljastan paljon vähemmän itsestäni puhuessani taiteellisista epävarmuuksistani ja katkeruudesta kuin vaikka siitä, miten rakastan tai tulen rakastetuksi. Siinä oli minulle selkeä linjaveto, ei mitään sellaista, jossa koen itseni todella haavoittuvaiseksi. Tekstillisenä tehokeinona myös epäonni ja vastoinkäymiset ovat usein mielenkiintoisempi kuin toisten onnistuminen tai onnentunteet. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, etteikö käsiteltävät aiheet olisi aitoja tai latautuneita. On vain tehtävä valinta, mitä haluaa sanoa ja minkä asian kertomisesta tulee olo, että tästä on kirjoitettava.

8.5 Tekstin läpikäynti

Tekstin uudelleenluku on raastavaa. Mitä useammin palasin tekstini äärelle, sitä nöyryyttävämmäksi sen lukeminen muuttui. Huomasin joka kerta puutteellisuuteni kirjoittajana ja häpesin tekstini lapsellista uhoa. Koska loputtomasti ei kuitenkaan ole resursseja kirjoittaa uusiksi tai muokata sisältöä, oli jossain vaiheessa vain hyväksyttävä se tosiseikka, että oma teksti muuttuu dokumentissa levätessään vastenmieliseksi. Luetutin monologini parille esilukijalle kirjoitusvaiheessa painottaen joka kerta, että se ei ole lopullinen versio. Sanoin itselleni samalla tavalla pitkälle kirjoitusprosessin puhtaaksikirjoitusvaihetta. Teksti ei ole koskaan valmis kirjoittajalleen, ei tässäkään tapauksessa. Sitä luulee aina pystyvänsä suhtautumaan omaan tuotukseensa neutraalisti, mutta fakta on se, että jokainen taiteellista tuotetta tai tuotosta tuottava henkilö on erittäin haavoittuvainen kritiikille. Jos ei ole, ei ole kirjoittanut täydellä palolla tai kunnianhimmolla.

Tekstin läpikäyntiin kuului luonnollisesti kielentarkistus sekä turhan tautologisen selittelyn minimoiminen johdonmukaisempaan lukukokemukseen. Teksti sai myös valmistuttuaan esilukijan, joka antoi palautetta rakenteesta. Tekstiä syntyi karkeasti laskettuna kymmenisen sivua (liite 2), joista karsimisen jälkeen lopulliseen versioon siirtyi noin kahdeksan sivua. Karsimisen ja ennakkopalautteen avulla monologista tuli selkeämpi ja koherentimpi tekstikokonaisuus.

9 Auditiivinen osuus

9.1 Äänitystilanne ja editointi

Äänityksiin käytettiin Audacity-äänitysohjelmaa sekä Blue Microphones Yeti USB -mikrofonia. Äänitysolosuhteiden haastavuus (huoneilman kuivuus, kaupungin äänet, akustiikka) huomioon ottaen rakennettiin kotikutoinen studio yksityisasuntoon. Ei mitä otollisin äänitysmiljö, mutta tietynlainen rouheus ja

armottomat olosuhteet sopivat yhteen tekstin rappioromantiikallisuuden kanssa, joten tekniset ratkaisut selittyvät myös taiteellisilla ambitiolla ja tekstiä edukseen tukevalla ilmaisutavalla. Äänitykset toteutettiin seisoen ryhti mahdollisimman suorana, ettei äänentuottoelimistö painu kasaan ja vaikeuta osaltaan suoritusta. Ääni pyrittiin avaamaan ennen äänitysten aloittamista mahdollisimman hyvin hyödyntämällä klassisia äänenavausharjoitteita. Äänityspaikan yhteydessä oli myös huoneenlämpöistä vettä kurkunkostukkeeksi.

Jännitys vaikutti merkittävästi suoritukseen ennen varsinaisten äänitysten aloittamista sekä erityisen keskeisesti niiden aikana. Pallea krampppaili, ääni särkyi ja hengästytti. Tekstiä pyrittiin lukemaan uudestaan ja uudestaan, samalla etsien omalla äänelle sopivinta ilmaisutapaa. Äänitykset toteutettiin kahden päivän erissä, ja tuntimäärällisesti aikaa kului lukukerrat yhteenlaskettuna noin 3–6 tuntia. Äänitysten loputtua alkoi ääniklippien keskittynyt läpikuuntelu. Klipit vietiin mp3-muotoisina tiedostoina Audacity-ohjelmasta suoraan Adobe Audition -äänityöasemaan. Adobe Auditionissa äänitetyt klipit yhdistettiin yhdeksi monologikokonaisuudeksi. Monologin luetuksi pituudeksi tuli noin 20 minuuttia, kun poistettiin turhat hengitystauot ja taidepaussit alkuperäisistä äänitteistä. Toki rytmityssyistä lopulliseen audioon on jätetty ilmavuutta lukujen tai muiden painokkaiden kohtausten välille. Monologi on kuunneltavana salattuna YouTube-linkkinä, joka löytyy liitteenä (liite 3) varsinaisen kirjallisen monologin jälkeisellä liitesivulla.

9.2 Haasteet ja huomiot

Vasta varsinaisessa äänitystilanteessa huomasin erään kirjoittajatyypillisen tapani, nimittäin pitkät polveilevat lauseet ja luettelomaisuuden. Kun kuvailin tekstissä sitten mitä tahansa, olivat kyseessä yleensä kolmen asian luettelot. Tämä itsessään ei ole ongelmallista, mutta yhdistettynä pitkään selittelyproosaan, muuttuu tekstin lukeminen pienoiseksi päänvaivaksi. Kun tekstissä odottaa pilkkua tai muuta välimerkkiä hengenvedon merkiksi, ääni pingottuu ja kiristyy ennen seuraavaa selvää taukoa. Tekstiä kirjoittaessa

sokeutuu yllättävän nopeasti mahdollisille lukuhaasteille, sillä silloin harvemmin keskittyy artikulaatioon, äänenpainoon tai puheen rytmiiikkaan. ”Lauseiden lyhentäminen selkeyttää paitsi tekstiä, myös kirjoittajan ajatuksia. Samalla aivan kuin itsestään sanojen hahmot tarkentuvat, ja sanoma selkenee. - - Välimerkit tauottavat ja rytmittävät tekstin. Ne määräävät painotuksen ja tärkeysjärjestyksen.” (Hattula & Seppälä 2006, 27.)

Puheen kokonaisvaikutelmaan vaikuttaa hengitysilman sisäänmenotapa. Pääsääntöisesti puheen aikana hengityksen tulisi kulkea nenän kautta mahdollisimman äänettömästi. Liian nopea puhuminen aiheuttaa kuuluvaa hengen haukkomista ja puheesta tulee helposti hätäisen kuuloista. Etenkin mikrofoni korostaa tätä ongelmaa merkittävästi. Ilmanotto, tauotus, vokaalien pituudet ja sanojen painotukset vaikuttavat puhenopeuteen. (Sihvo 2007, 81–82.) Olen tehnyt jonkin verran spiikkauksia, mutta näissä tapauksissa on ollut aina kyseessä joko asiateksti tai jonkun muun tuottama tekstisisältö. Tekstikokonaisuudet ovat olleet myös verraten lyhyempiä noin parin arkin luettavia. Nyt oman tekstin lukeminen tuntui hirvittävältä. En ollut osannut varautua niihin lieveilmiöihin, joihin äänitystilanteessa törmäsin. Oma proosateksti omassa suussa tuntui äärimmäisen häpeälliseltä, mikä luonnollisesti välittyi heti äänentuottoelimiin. Kirjoitusvaiheessa olin varsin varma, että lukutilanteessakin osaan irrottaa itseni tekstistä, mutta toisin kävi. Paikoin tekstinluku oli jouhevaa ja jopa rytmitettyä, mutta varsinaisen osan ajasta lukukokemus oli tukalaa ja epäpalkitsevaa.

Huomasin myös äänessäni pientä tukkoisuutta sekä paineen tunnetta rinnassa. Yleensä tuntemukset pieneivät huomattavasti kehon rentoutuessa ja äänen avautuessa lukukertojen aikana. Oman äänensä rajat tuntevana kuitenkin oletusarvoista oli, että ääni olisi soinut kauniimmin, ja lopullisessa tuotoksessa kuuleekin äänessä ylimääräistä narinaa ja limaisuutta. Jääkin hieman tulkinnanvaraiseksi, mikä aiheutti äänentuoton ongelmia. Voi olla, että suoritukseen vaikuttivat kevään katupöly tai muu mahdollinen allergisoiva, äänen ja lihaksiston jännittäminen suorituksen aikana tai kevättalven flunssa-aallon jälkimainingit. Äänen vaihtelevuus on kovin luonnollista ja voi tapahtua erilaisten syiden vaikutuksesta. Flunssaan ominaisesti liittyy usein kurkkukipua

ja äänen tukkoisuutta. Nuha taas esimerkiksi tekee äänen soinnittomaksi, matalaksi ja sameaksi. (Sihvo 2007, 65.) Yleisimpiä kurkunpään ja nielun ongelmia puhetilanteissa ovatkin juuri pienet häiritsevät tuntemukset. Näitä voivat olla kurkun kuivuus, limaisuus tai palantunne kurkussa. Ihminen pyrkii vaistomaisesti poistattamaan tällaisia tuntemuksia rykimällä tai selvittelemällä kurkkua, vaikka tehokkaampi ja turvallisempi tapa olisikin vain kostuttaa suun limakalvoja. Nielemistapahtuma on rentoutusmenetelmänä kurkunpäälle parhainta hoitoa. (Sihvo 2007, 66–67.)

Mari Koistinen kirjoittaa *Tunne kehosi – vapauta äänesi, Äänitimpurin* käsikirjassa (Koistinen 2003) seuraavasti eri osatekijöistä, jotka vaikuttavat ääneen

- purentavirheet ja rasituksen sietokyky
- erilaiset terveystekijät, kuten allergiat, unen määrä ja loukkaantumiset
- erilaiset psyykkiset ja emotionaaliset tekijät, kuten masennus stressi ja esiintymisjännitys
- äänenkäyttötapa
- akustiikan, melun, homeen ja huonepölyn vaikutus

(Koistinen 2003, 124.)

Omat kompastuskivet puheessani ovat yllätyksettömästi ylikorostuvat s-äänteet ja sorahtavat r-äänteet. Suomen kieli on jo lähtökohtaisesti täynnä epäselviä konsonantisuhahduksia ja kansana artikulaatioelimistömme on varsin tunkkainen, sillä yleensä meillä ihmisillä arkikommunikaatiossamme ei ole erityisempää tarvetta yliartikuloida tai muutenkaan avata suutamme liioitellun suureksi. Vaikeaselkoinen artikulaatio on kuitenkin haitta ymmärrettävälle puhekommunikaatiolle. Epäselvässä artikulaatiossa äänteet eivät eroa riittävästi toisistaan, mikä yleensä aiheutuu veltosta tavasta artikuloida tai riittämättömästä kapasiteetista tuottaa oikeanlaista artikulaationopeutta. Joissakin tapauksissa kyse voi olla äänteiden tuottoaikan ongelmassa (kieli ei tee tarpeeksi suurta liikettä suussa), jolloin äänteiden akustinen rakenne ja tuottoajat eivät riittävästi eroa toisistaan, jolloin myöskään kieli ei tuota konsonantteja vaadittavalla voimalla. (Laukkanen & Leino 1999, 130.)

9.3 Ilmaisutapa

Pyrin pitämään puhetyylini toteavana ja mahdollisimman neutraalina. Harjoitusäänitysten aikaan kuitenkin outo emotio nousi äänessä koko ajan luettaessa esille. Se ei ollut toivottua ja kuulostikin varsin väkinäiseltä. Koska hain ilmaisuuni pikemminkin äänikirjan kuin radioteatterin tuntua, kaikki emotiolisät olivat korneja ja ilmaisuvoimaltaan vieraannuttavia. Kun käsiteltävä aihe on varsin kipeä, lukija ei saa olla liian hyökkäävä, muutoin lopputulos on epätoivotun tukala. Oikean ilmaisumuodon löytämiseen ei autakaan muu kuin kokeilu. Ihmisen ääniskaala on ehtyvä vara, joten onkin löydettävä optimaalinen, mahdollisimman vähän ääntä rasittava tai kuormittava tapa puhua ja tuottaa ääntä. Pitkää tekstiä lukiessa ääni väsyä väistämättä, niin kävi tässäkin tapauksessa. Lukukerrat piti osata pusertaa oikeisiin äänitysikkunoihin.

Koska tavoitteenani oli pitää ääneni niin toteavana ja informatiivisena kuin oman tekstini äärellä kykenin. Tällainen ilmaisutapa mielestäni tukee tekstini luonnetta kaikkein parhaiten. Liian maalaileva ja värittävä lukutapa muuttaa tekstin sisältöä radikaalisti passiivisaggressiivisempaan suuntaan, mitä monologin selkeä hyökkäävä sisältö ei kyllä kaipaa. Puheemme sisältää aina emotionaalista informaatiota, se voi olla positiivista tai negatiivista, ilmaisuvoimaltaan voimakasta tai hienovaraista. Näitä sävyjä, olivat ne sitten neutraaleja, positiivisia tai negatiivisia, kutsutaan valensseiksi. Esimerkiksi ilolla ja eloisuudella on positiivinen valenssi ja surulla ja vihalla negatiivinen. (Waaramaa 2009, 192.)

9.4 Puhujatyypillinen käyttäytyminen ja äänen omakohtaisuus

Oman äänitetyn äänen kuunteleminen ei ikinä ole mitenkään erityisen nautinnollista. Kuulemme oman päämme sisällä äänemme hyvin eri tavalla kuin vaikka, miten sen ihmiset ympärillämme aistivat tai miten sen tallennelaitteet nappaavat. Tällaiseen oman äänen kuunteluun täytyy vain totutella. Eritoten jos ääni on syystä tai toisesta rikkinäisen tai kipeän kuuloinen, tulee

kuuntelukokemuksesta entistä tukalampi. Kuulokkeet kuuntelutilanteessa lisäävät äänen intiimiyttä ja omakohtaisuutta, ja paljastavat tarkemmin myös äänitystekniset puutteet sekä korostavat suun tuottamia ei-toivottuja ääniä kuten maiskutusta. Äänen omakohtaisuuteen ja mielekkyyteen vaikuttavat äänen voimakkuus, puhenoisuus, artikulaatio, ilmaisuvoimallisuus ja äänen sointi. Puhdas, pehmeä ja kirkas ääni vaikuttavat kuuntelukokemukseen positiivisella tavalla, kun äänen soraäänteiden kuunteleminen ei vie fokusta itse tarinan seuraamiselta.

Äänikirjapalveluissa kuuntelijat hakeutuvat omien suosikkilukijoidensa pariin. Sini Kuvaja kirjoittaa Helsingin Sanomien kolumnissaan, miten eniten äänikirjalukijoita arvostellaankin juuri heidän lukunopeudestaan, puhetyylistään ja taidostaan ääntää vierasperäisiä sanoja. Lähes poikkeuksetta ihmiset haluavat nopeuttaa kuuntelukokemustaan äänikirjapalvelujen tarjoamalla pikaluentatoiminnolla. Suomessa kuuntelijat haluavat ennemmin neutraalin lukijan kuin vuolaasti eläytyvän. Anglosaksisissa maissa asianlaita on toisin: siellä äänikirjapalveluissa on kova kysyntä nimenomaan värikkääseen tulkintaan. (Kuvaja 2023.)

Lukunopeuteni vaihteli huolestuttavalla tavalla nopean ja sekavan sekä hitaan ja artikuloivan sisällön välillä. Vaikeimmissa tunteissa tai omissa inhokkikohdissani ääneni nopeutuu ja puuroutuu, suosikkikohtia makustelen huolellisemmin. On helppoa huomata, missä vaiheessa ajatukset siirtyvät pois tekstistä johonkin muuhun, kuten kehon yhtäkkiseen kuunteluun ja oman jännitystilän luomaan puristuksen tunteeseen. Minulla oli myös kumma tapa lauseiden lopukkeiden kohdalla nostaa intonaatiotani typerällä kiekaisumaisella tavalla. Tämä oli selkeä maneer, sillä se toistui huomaamattani jatkuvasti. Jos lukuhetkellä ajatukseni oli jo seuraavassa alkavassa lauseessa, intonaatiota ei syntynyt. Puhuessani läheisistä ihmisistäni ääneni pehmeni ja keveni huomattavalla tavalla. Silloin en puristanut ilmaisu pelonsekaisena ulos, vaan kykenin jopa niin sanotusti tulkitsemaan tekstiä. Tutkimukset osoittavat, että ääni kertoo merkittävän paljon puhujan identiteetistä. Äänen perusteella teemme päätelmiä muun muassa puhujan iästä, vallitsevasta tunnetilasta, koulutuksesta, persoonasta tai sukupuolesta. Voimme erottaa puheen

sävelkulusta, painotuksesta sekä intonaatioista ne kohdat, joissa puhuja on epävarma tai itsevarma. Voimme tehdä kuuntelemalla tulkintoja myös siitä, kuinka puhuja suhtautuu puheena olevaan aiheeseen, ja kuinka tärkeänä samainen puhuja pitää sanomaansa. (Voutilainen 2016, 134.)

10 Pohdinta

Monologin kirjoittaminen osana omaa opinnäytetyötä oli samanaikaisesti haastavan tukalaa sekä kumman katharsistista. Kun tutkimuskohteena on oma itse ja itsellisyden tuomat ongelmat tai havainnot, tuntee olonsa kertakaikkisen paljaaksi. Tämä on tietysti koko opinnäytetyöprosessin kannalta suotava ominaisuus, kun omaelämäkerrallinen teksti kohtaa analyyttisen tieteellisen tarkkailun. Kirjoittamisprosessi itsessään oli melko kivuton ja soljuva, kun se antoi turhan itsekriittisyyden ja estyneisyyden väistyä luomisen tieltä. Koska kirjoittaminen itsessään oli niin helppoa, varsinaiset ongelmat tulivat vastaan vasta, kun pysähtyi tekemisensä äärelle käymään läpi tuottamaansa sisältöä. Uudelleenluku ja koherenttiuden vaatimus näivettivät suurinta kunnianhimoani. Mikään tekstilaji ei yleensä kestä piinallista tarkkailujaksoa toistuvalla kertamäärällä. Taiteellinen tuotos on tekijälleen aina arvokas ja kipeä, ja kun kyseessä on vielä autofiktio, asettaa siinä itsensä aina erityiselle haavoittuvaisuuden jalustalle.

Kävin prosessin aikana päässäni useita kertoja läpi keloja, joissa mietin voiko joku pahastua tai huolestua tekstini sävystä? Olenko nyt liian röyhkeä laukoessani näitä asioita tai kiroilenko liikaa? Onko kiroilu tehokeinona kannattamaton? Onko ainoastaan akateeminen kirjoittaminen ylevää, joten kaikki muu tekemäni on vain kalsean tummanpuhuvaa lapsellista uhoaktivismia. Riskinä voi olla, että ihmiset eivät lue tekstiäni huumoritekstinä. Seison täysin tekstini takana enkä kiistä tuntemuksieni totisuutta, mutta ennen kaikkea koen itse tehneeni kirjoitushuomioita huvittuneisuuden verhon läpi. Omakohtaisuus ilmenee yleensä sellaisina häviävinä hetkinä, kun kokee suurta tunnelatausta jotakin asiaa tai ilmiötä kohtaan. Silloin kirjoittaa ilman suodatinta, ja teksti on minun tapauksessani silloin karua ja toteavaa. Jos omakohtaisessa tekstissä

lähtisin maalailemaan tunnelmaa, voisin olla varma, että omakohtaisuus häviää johonkin romantisoituun ajatukseen prosaistisesta ylevyydestä. Mitä töksäyttelevämpi ja vakaan ehdoton olen, sitä varmemmin kirjoitan ilman turhia suodattimia. Silloin tekstini on minua. Silloin kirjoitan tekstistä omaani. Avainasemassa onkin siis löytää oma kirjallinen minänsä. Kannattaakin ehkä miettiä, minkä asian kirjoittaminen nostaa tyytyväisyyttä, mikä taas kiusaantumista tai vieraudentunnetta. Tyytyväisenä olet uskollinen itsellesi, vaikka kirjoittaisitkin jostain häpeällisestä. Jos et tunnista itseäsi tuottamasta tekstistäsi, voit olla varma, että se ei ole uskottavaa eikä myöskään aitoa sinua.

Raportin tietoperusta oli parhaimmillaan erittäin pätevää lukemistoa, ja huonoimmillaan niin ohutta ja kevyttä, että sitä ei varovastikaan voinut kutsua tietokirjallisuudeksi. Oli siis tasapainoteltava elämäntapaoppaiden ja fiilistelykirjallisuuksien välissä yrittäen löytää jotain olennaista kirjoittamisesta ja tekstintuotosta. Tutkin paljon journalistien ja ammattikirjailijoiden kirjoittamia teoksia. Etenkin kaunokirjallisuuden esimerkit autofiktiosta osoittautuivat melkein pä lottovoitoksi tutkiessani autofiktion lainalaisuuksia ja eroavaisuuksia verrattuna muihin kirjallisuusgenreihin. Kaunokirjallisuuden ohella hyödynsin äidinkielen tekstintuotto-oppaita. Raportin loppuvaiheessa tekstiä ja tekstintuottoa käsittelevien teosten lisäksi luin kirjallisuutta puheopista ja äänenhoidosta.

Suurimmat ongelmat olivat taatusti äänitystekniset puitteet sekä äänentuottoon ja äänensointiin liittyvät haasteet. Kun oma instrumentti pettää ja huomaat tuottavasi äänielimistöstä ääntä, jota et tunnista omaksesi, olet pienoisissa ongelmissa. Oma teksti yhdistettynä omaan ääneen muutti mielestäni ääneni tunnistettavuutta ja heleyttä merkittävästi. Tekstin ollessa niin omakohtainen, keho vastusteli vapautuneisuutta vastaan. Ääni jäi limaiseksi ja vieraannuttavaksi, vaikkei teksti jäänytkään. Olisikin kiinnostavaa, olisiko täysin fiktiivisen tekstin äänenluku tuottanut toisenlaista ääntä; vapautunutta ja pinnistelemätöntä. Niin tai näin, tämä oli otollinen hetki tutkia äänen tuottamiseen vaikuttavia osatekijöitä, joka oli äärimmäisen mielenkiintoista ja palkitsevaa.

Lähteet

- Burroughs, A. 2012. Juoksee saksien kanssa. Turku: Sammakko.
- Cameron, J. 2002. Tie luovuuteen. Helsinki: Like.
- Enwald, L. 2003. Kirjoitan sinulle – ja itselleni. Teoksessa Vainikkala-Kejonen, M-R., Vähäaho, A. (toim.). Elämä tarinaksi. Helsinki: Kansanvalistusseura.
- Goldberg, N. 2004. Avoin mieli – Kuinka elää kirjoittajan elämää. Helsinki: Kansanvalistusseura.
- Haimelin, M & Rämö, S. 2020. Kynä – Kaikki tärkeä kirjoittamisesta. Jyväskylä: Tuuma-kustannus.
- Harjunen, E. & Juvonen, R. 2013. Mikä ihmeen oma ääni? Teoksessa Arvilommi, R., Harjunen, E. (toim.). Kuinka teksti kirjoitetaan omaksi? Helsinki: Äidinkielen opettajain liitto.
- Hattula, M. & Seppälä, A. 2006. Sanasi sun. Helsinki: Maahenki Oy.
- Heikkinen, V. 2007. Kielen voima. Helsinki: Gaudeamus.
- Holma, A. 2020. Kaikki elämästä(ni). Helsinki: Otava.
- Holma, A. 2022. Antin Koulumatka. Sunnuntai 16.10.2022. Podcast. <https://podme.com/fi/antin-koulumatka/904756>. 25.10.2022.
- Hosseini, S. 2021. Tie, totuus ja kuolema. Helsinki: Gummerus.
- Härkönen, A-L. 2017. Valomerkki. Helsinki: Otava.
- Jääskeläinen, M. 2002. Sana kerrallaan – Johdatus luovaan kirjoittamiseen. Helsinki: Werner Söderström Osakeyhtiö.
- Kaarto, T. 2014. Romanttinen tekijäkäsitys, tekijän kuolema ja kirjailijafunktio. Teoksessa Alanko-Kaihiluoto, O., Käkelä-Puumala, T. (toim.). Kirjallisuuden tutkimuksen peruskäsitteitä. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Kankaanpää, S & Piehl, A. 2011. Tekstintekijän käsikirja – Opas työssä kirjoittaville. Helsinki: Suomen Yrityskirjat Oy.
- Kivikko, N. 2021. Punavuoriefekti. Helsinki: Aviador.
- Koivisto, P. 2020. Tulkintaa vastakkaisista suunnista – Esseiden omaelämäkerrallisten elementtien merkitykset lukijalle ja tekijälle. Teoksessa Hiidenmaa, P., Nummi, J., Virtanen, M. (toim.). Kertomuksen keinoin – Tarinallisuus mediassa ja tietokirjallisuudessa. Helsinki: Gaudeamus.
- Koistinen, M. 2003. Tunne kehosi – Vapauta äänesi: äänitimpurin käsikirja. Helsinki: Sulasol.
- Kosonen, P. 2014. Luova omaelämäkerrallinen kirjoittaminen – Itsetuntemusta kirjoittamisen opetukseen. Teoksessa Karjula, E. (toim.). Kirjoittamisen taide ja taito. Jyväskylä: Atena.
- Kosonen, P. 2020. Päiväkirja itsestä ja maailmasta huolehtimisen välineenä. Teoksessa Lalu, L., Leskelä-Kärki, M., Sjö, K. (toim.). Päiväkirjojen jäljillä – historiantutkimus ja omasta elämästä kirjoittaminen. Tampere: Vastapaino.
- Kupiainen, J. 2020. Reflektiivisyys tutkimuksen ja oppimisen keskiössä. Teoksessa Koski, A., Sihvo, P. (toim.). Eettinen toimintamalli – osaamista tulevaisuuden koulutukseen ja sote-alan työhön. Karelia Ammattikorkeakoulu, 172–178. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-275-314-4> 21.5.2023.

- Kuvaja, S. 2023. Äänikirjan lukijalla on väliä: Tältä näyttää palveluiden kymmenen kärki. 4.2.2023. Helsingin Sanomat. <https://www.hs.fi/kulttuuri/art-2000009365010.html> 11.4.2023.
- Lakka, P. 2023. Purra perustele, miksi PS leikkaisi kulttuurista: ”Kulttuuri on luksuspalvelu”. 21.3.2023. Yle uutiset. <https://yle.fi/a/74-20023501/64-3-143982> 11.4.2023.
- Laukkanen A-M & Leino, T. 1999. Ihmeellinen ihmisääni. Helsinki: Gaudeamus.
- Lassila-Merisalo, M. 2020. Tarinallinen journalismi. Tampere: Vastapaino.
- Niemi, A-P. 2013. Millainen tästä pitää tulla? – Omaäänisyydestä lukiolaisten esseistä. Teoksessa Arvilommi, R., Harjunen, E. (toim.) Kuinka teksti kirjoitetaan omaksi? Helsinki: Äidinkielen opettajain liitto.
- Pulkinen, T. 2022. Rakasta epätoivoa – Lordi Byronin päiväkirjat ja autofiktio syntyy. Helsinki: Kulttuurivihkot.
- Sihvo, M. 2007. Terve ääni – Äänen hoidon ABC. Helsinki: Kirjapaja Oy.
- Tieteen termipankki. 2022. Autofiktio. <https://tieteentermipankki.fi/wiki/Kirjallisuudentutkimus:autofiktio>. 25.10.2022.
- Vainikkala, M-R. 2021. Kirjoittajakurssikirja. Helsinki: BoD – Books on Demand.
- Vainikkala-Kejonen, M-R. 2003. Elämäntarina terapiakirjoituksen ja kaunokirjallisuuden välissä. Teoksessa Enwald, L., Vainikkala-Kejonen, M-R., Vähäaho, A. (toim.) Elämä tarinaksi. Helsinki: Kansanvalistusseura.
- Voutilainen, E. 2016. Paha puhe. Teoksessa Piippo, I., Vaattovaara, J., Voutilainen, E. (toim.) Kielen taju – Vuorovaikutus, asenteet ja ideologiat. Helsinki: Art House.
- Waaramaa, T. 2009. Emootiot puheäänessä. Teoksessa Aaltonen, O., Aulanko, R., Iivonen, A., Klippi, A., Vainio, M. (toim.) Puhuva ihminen – Puhetieteiden perusteet. Helsinki: Otava.
- Årheim, A. 2013. Misery Lit – Brutaalien ja kaiken paljastavien kertomusten imu. Helsinki: BTJ Finland Oy.

Tekstiharjoitteet

Monologista suoraan hylättyjä katkelmia

Haluan olla kaikkea, mutta juuri nyt olen vain kulttuuripelle, joka pitelee epätoivoisesti sormet valkoisina kiinni sirkuksensa telttapuista. Miten olen päässyt näinkin pitkälle? Ihan vain sillä, että osaan puhua itseni asioista eteenpäin. Loppuosa onkin sitten jotain tuurinkaltaista tyhmyyttä. Olen päämäärätietoinen, mutten suorituskeskeinen. Haaveilen koko ajan ja alinomaa - tosin yllättävän arkisesti. Hieron rystysillä silmiäni, ja tunnen jo migreenin ensioireet ohimollani. Olen viime aikoina napsinut sumatriptaania kuin lasten puruvitamiineja. Nuokun tokkurassa.

Koska tunsin musertavana painona oman keskinkertaisuuteni taiteilijana, listasin ylös asioita, joissa olen hyvä:

- olen hyvä löytämään ihmisten kadottamia asioita
- olen hyvä ottamaan koppeja
- osaan tehdä helikopteriääniä suullani

Itketti, enkä koskaan palannut jatkamaan listaani.

Olen myös katkera. Muistan vieläkin, kuinka eskarissa meille järjestettiin kirjakauppiaan toimesta värityskuvakisa. Kyseessä oli mustavalkotuloste Maisa-hiirestä, joka oli aloittamassa maalaamista kankaalle. Maisan kangas oli vielä tyhjä. Huomasin muiden lähtevän aggressiivisesti värittämään Maisaa, myös tuota tyhjää canvasta. Sain itse loistoidean! Miksi en piirtäisi tuohon tyhjään canvaaseen kuvaa, jonka sitten värittäisin. Onnittelen itseäni nokkeluudestani ja vetäydyin nurkkaan toimittamaan yksityistä tointani. Piirsin moniterälehtisen kukan kankaalle. Vieläpä vasemmalla, eli ei-dominoivalla kädelläni, että se näyttäisi piirroshiiren maalaamalta. Olin kohtuuttoman ylpeä ja pollea. En kuitenkaan tiennyt, että eräs lapsista tarkkaili toimiani herkeämättä. Ja hän päätti matkia. Eikä vain piirrosideaani, vaan matki myös kädenvaihtoa ja värivalintoja myöten. Tämä selvisi, kun värityskuvat kerättiin postitusta varten nippuun nimettäväksi. Epäuskoni ja raivoni olivat niin kovia kuin kuusivuotiaalla vain voi olla. "Ei

saa matkia!” Nikottelin tuohtumustani. Minua nuhdeltiin reaktiostani ja korostettiin, miten tämän kuuluisi olla hauskaa, ei saisi olla liian kilpailuhenkinen. Niinpä niin.

Lapsena kukaan ei rajoittanut luovuuttani. Sain nolata itseni pianonsoittotunneilla, kokeilin kitaransoittoa, tein teatteria, kirjoitin tarinoita, kävin kuorossa, vanhemmat hankkivat piirustusvälineet ja maksoivat jopa aikuistuneen tyttärensä kansanopistovuoden humputtelut sarjakuva- ja animaatiolinjalla. Olen saanut kaiken kannustuksen haihatteluihini. Vasta aikuisiällä on saanut maistaa karvasta kalkkia, kun ei olekaan ollut riittävän hyvä tai kykenevä. Tai tarpeeksi paksunahkainen jaksakseen kaiken maailman käsittelytapoja tai nöyryyttämistä. Olen itkenyt, vetänyt kaapelia kaatosateessa keskellä yötä, pudonnut lavalta betonille, saanut niin paljon mustelmia jalkoihin treeneissä, että luokkakaverini pysäytti minut huolestuneena lähikaupassa. Mikään fyysinen rasitus tai rasite ei vedä vertoja kunnon henkiselle murjomiselle, mitä harrastaja-alan vaatimus- ja hulluustaso ovat. Kaikkea voikin intohimolla perustella ja vakuutella kestävään.

Olen reviiiritietoinen kuin kissa, ja olen oppinut vihaamaan kaikkea etäisestikään osallistavaa. Kun teatterissa näyttelijä lähestyy penkkiriviäni sellainen-tietty-ilme- kasvoillaan, kylmä hiki ryöpsähtää päälleni; älä saatana tule tänne, pysy siellä. Vaikea uskoa, että joskus olen harrastanut mitään esiintymiseen läheisestikään viittaavaa. Olin juuri sellainen yleisöä haastava teatterinuori. Spandeksit on olleet yllä ja lattialla on möyritty. Olen nykyään niin kyyninen, että en ole uskottava enää missään esittävässä taiteessa.

Tajusin verraten myöhään, että on helppoa väittää (tai luulla) olevansa jotain, jos seura, jossa toimii ja elää ei ainakaan kuin välillisesti vastaa sitä samaa osaamisen tai olemisen muotoa tai sisäpiiriä. Voi tuntea olevansa taiteilija, jos ympärillä on siinä hetkessä vain jääkiekonpelaajia. Näin. Syntyy kokemusharha. Totta kai on helppoa olla paras jossain, jos kaikki muut ovat siinä huonoja. Kun sitten menee muiden vastaavien osajien joukkoon, tajuaakin oman keskinkertaisuutensa ja tavanomaisuutensa. Tässä tämä nyt sitten olikin? Ehkä juuri siksi kulttuuriala kyynistääkin niin kovin nopeasti. Ego ei kestä maalittamista, vaikka se olisikin vain itsestään syntyvää.

Mielestäni typerintä oli kiinnostua taiteista. Harrastin pianon- ja kitaransoittoa. Kävin kuvataidevalinnoisissa, piirsin, esiinnyin, näyttelin ja kirjoitin. Kävin taidelukion, kävin sarjakuvalinjan kansanopistossa ja hakeuduin vielä korkeakouluun opiskelemaan kulttuurialaa. Hain kerran myös taidekorkeaan ja se oli silkkaa hulluutta. Olen typerä idiootti, taideala on kamalaa. Kamalaa, kuluttavaa ja epäpalkitsevaa. Kun kerran tykkään puhua niin paljon, miksi en valinnut opinaksiksi, sanotaan nyt vaikka, että logopediaa? Olisin varmasti helvetin hyvä puheterapeutti. Luin jostain, että pitkä matematiikka olisi ollut tärkeä siirtymäriitti alalle. Itsehän kävin matematiikkani lyhyenä, kolmena kurssina, joista geometrian kurssin jouduin kokonaan uusimaan, koska olen paksukalloinen ja keskittymiskyvytön. Eikä minulla toisaalta ole pienintäkään hinkua mennä luentosaliin istumaan juuri lukiosta ponnistaneiden, kirkasotsaisten nuorien kanssa, jotka puhuvat siitä, miten paljon viinaa aikovat illalla kaupungilla vetää. Ei, tati ei voi vetää viinaa, kun siitä tulee tädille viiden päivän migreeni ja näkö lähtee. Migreenin sairastaminen pelasti minut alkoholismilta. Mun party trick on se, että juon yhen ja lähen himaan. Sanomatta kenellekään heippoja.

Haalarit taas ovat typerin vaatekappale, joissa kuseminen on tehty vittumaisen vaikeaksi. Pakkasen hyhmättämällä tumpuilla sitä yrittää saada nappeja avatuksi, hiki valuu selässä, varpaissa ei ole tuntoa, koska oli kesä tai talvi, aina kun pitää mennä kaupungille haalareissa riekkumaan, tulee vettä ja räntää ja pakkasta; virtsatietulehduksia ja keuhkokuumetta. Kohta ui oikea hiha pöntössä, jota ei ole vielä vedetty ja mieltii, miksi lonkero maksaa kahdeksan euroa ja on olemassa haalarit. Olen väsynyt ja kyyninen. Sieluni haisee kaalilaatikoilta. Ja olo on yhtä näivettynyt ulkopuoleltakin. Tuijotan marketissa keräkaalia ja nyökkään sille kuin yhteenkuuluvuuden merkiksi. Nahistunut pallopää.

Taide juurruttaa. Taide muodostaa valtavan osan ihmisen identiteetistä, jos sille on joskus antautunut. Taiteen merkitys omassa elämässäni vaihtelee. Joskus se on ainoa eteenpäin vievä voima, toisinaan kamala rasite. Niin kuin elämäkin, on taidesuhdekin muuttuva ja uudelleentyöstettävä. Olen taidelukiotaustainen kulttuuriopiskelija, joten tuskin on kovin yllättävää, että taide on ollut elämässäni mukana. Suhtautumiseni siihen kulkee määrittelemättömissä notkahduksissa. Viimeisin notkahdus kävi vuonna 2020, eikä siitä ole vielä toivuttu tarpeeksi, että osaisin eritellä taidesuhdettani kyllin neutraalisti. Kipuilon taidekäsitteiden kanssa on niin surkuhupaisaa, että sen auki

kirjoittaminen vaatisi kustannussopimuksen ja muhkean apurahan. Mutta koska taidekäsitykseni on osa omaa identiteettiäni, pidän sitä tietenkin uniikkina (aivan kuten kaikki ihmiset pitävät omia kallisarvoisia ajatuksiaan korvaamattomina), näyttäytyy se ulospäin ainoastaan itsesäällisenä nikotteluna, koska taiteilijana toteutuakseen tarvitsee vahvistuksen aina myös ulkoapäin, oli taiteilijuus kuinka sisäsyntyistä tahansa. Kuka väittää muuta, valehtelee.

Muistoja

En kestä epäoikeudenmukaisuutta. Yläasteella eräs luokkalaiseni sai äidinkielen opettajaltamme ylistävää palautetta monen sivun fantasiaesseestään, vaikka hän oli kopioinut sen suoraan Legend of Zelda -videopelistä. Olin vihainen ja pettynyt. Hän sai luokan parhaan arvosanan esseestään, jota hän ei ollut itse edes keksinyt. Se, että muuttaa hahmojen nimet, ei tee siitä yhtään oikeudellisempaa. Saatana. Unohda en koskaan sitäkään vääryyttä. Tiedän, ettei kukaan voi olla täysin uniikki ja verrattoman uudistuva missään genressä, mutta suora plagiointi nyt on kaikin puolin väärin. Kaikki on lainattua, kaikki on tehtyä, mutta taito onkin jotenkin piilottaa ja häivyttää valmiit tai opitut mallit. Tunnen itseni usein katkeraksi ihmiseksi, kun muistan niin paljon epäoikeudenmukaisuutta turhan tarkasti. Muistan, miten naapurinpoika huijasi minua vaihtamaan hyvän Pokémon-kortin paskaan Pokémon-korttiin. Vieläpä kehtasi väännellä nyrkkiensä välissä korttia hieman runnelluksi, jotta sillä ei olisi enää vaihdanta-arvoa eteenpäin. Saatanan sumuttaja. Onneksi hän kuitenkin tuona samana kesänä pudotti superpallonsa kannonkoloon ja siellä se varmaan tänäkin päivänä köllöttää. Muistan sitä joskus yksikseni yrittäneeni naarata esiin, jotta saisin jonkinlaista tunnetta oikeudenmukaisuudesta, jos saisin pallon itselleni, koska se oli upea, iso kirkas glittersuperpallo. Ja muistaakseni vielä aikuisiällä kävin kannonjuuressa ja mietin voinko todella olla näin pikkumainen ihminen. Siellä polvillani varvikossa sitten miettimässä, että muovihan ei maadu, ei se ole voinut kadota savuna ilmaan. Askartelin oksasta kurotuskoukun, vaikken nähnyt kolossa mitään pelastettavaa.

Pysähdyimme kuumana heinäkuun päivänä satunnaiselle huoltoasemalle, jonka vessoissa haisee halvin ja keinotekoisin omenankukkarakastin ja parilalla tirisee vain lihavaihtoehtoja. Peileissä on samealasta lasipintaa, ja kasvoni helottavat niin punaisina, että näytän kuumepotilaalta. Vihaan kesää, vihaan hellettä. Kyyditsen

puolisoani jollekin pikkupaikkakunnalle, missä hän esiintyy kesäkiertuenäytelmänsä kanssa. Tunnen ylpeyttä ja haikeutta samanaikaisesti. En mitenkään nauti autoillusta, ja koska olen kärsimätön ja samaan aikaan neuroottinen, autoiluni on ratin puristamista ja kuoleman odottamista. Lainaamme isäni autoa kesän.

”Ajajanpuoleisen oven jousi on rikki, älkää paiskatko, painakaa”, isä selittää, kun haen autoa häneltä. ”Ja ilmastointinappula on rikki.” Tietenkin ajattelen. Isäni vääntää sitä jollain halvatus pihdeillä. Ilmastointi on jäänyt puhaltamaan tuuliliasientoon, eikä meillä ole mitään hohtimia, joilla sitä siirrellä. ”Bensaluukun avausmekanismi on rikki. Avaatte käsin ulkopuolelta työntämällä avaimen kärjen luukun reunaan”, isä opastaa ja näyttää, miten työntää avaimen kärjen luukkuun vasten. ”Mikä tässä toimii?” irvailen isälleni pilkallisesti. ”Kaikki muu”, hän vastaa ärsytystä äänessään. ”Ja -95 tankkaatte. Muuten ei mitään ohjeita, peskää vaikka tuulilasi. Varotte toki noita hiekotuskivien pompauttamia lommoja. Tosin ne tuulilasinpyyhkijätkin ovat jo vähän vanhat.” Emme pesseet tuulilasia koko kesänä. Autosta irtosi myös kesän aikana takakontin lukkokahvan suojakuomu.

Olin teininä lukioni kanssa kuvataidematalla Tukholmassa. Kun Moderna Museet ja muut taideainelehtorien suunnittelemat kohteet oli kierretty, saimme liikkua omatoimisesti kaupungissa. Samoilimme ystäväni kanssa siellä täällä, kunnes keskellä Norrmalmin keskuspuistoa ystäväni ilmoittaa, että hänen on päästävä vessaan. Puistoalueella siinsi molokinnäköisiä käymälärakennuksia. Ystäväni yritti päästä sisään, mutta joko kopit olivat varattuja tai ruuvattu umpeen. Ystäväni oli tunnettu huonosta pidätyskyvystään ja kolikonkokoisesta rakostaan. Olimme saaneet jo hädät aikaisemmin, kun ystäväni kävi erään kondiittorin saniteettitiloissa maksamattomina asiakkaina. Koko Tukholma on täynnä lappuja, joissa lukee ”endast för betalande kunder”. Ainoastaan ovi pisuaarikäymälään oli auki. Tuijotimme pissakourua ja ystäväni, joka oli nainen ja ehkä juuri ja juuri 160 cm pitkä, nielaisi kuuluvasti.

”Pystyn pissaamaan tuohon.”

Kaupunki hälies ympärillä ja ystäväni painui vessaan sulkien oven perässään. Harhailin ajatuksissani vähän kauemmas käymälästä ja istuuduin pienen matkan päähän porrastasanteelle.

Hetken päästä ystäväni palaa vessasta ja katsoo minua naama harmaana. ”Mitä sinä siinä teet?” Olin ymmälläni. ”Odotin sinua tietysti.” Ystäväni seisoo hetken hiljaa. ”Sinun piti vahtia ovea.”

Selvisi pian, miksi juuri se ovi oli ollut auki ja käytettävissä, ovi oli rikki eikä sitä saanut lukkoon. Ystäväni oli hälinän seasta pyytännyt minua nojailemaan ovea vasten ja katsomaan, etteivät ruotsalaismiehet pyri sisälle samanaikaisesti. Ystäväni, pienikokoinen ja notkea nainen oli nostanut toisen jalkansa käymälän seinää vasten, toisella nojannut kouruun ja pissannut paineella ja tähdäten suoraan kusilaariin perse paljaana maailmalle. Siellä sitten ystäväni, tuolloin vielä alaikäinen, näytti persettä keskipäivällä keskellä Norrmalmia.

Sitä vapaudentunnetta ei tule enää koskaan saavuttamaan. Ja se on ihan kamala sääli. Olen nykyään neuroottinen, takakireä kyynikko. Tai jos en perusolemukseltani niin ainakin suoriutumis- ja sopeutumismekanismiini ovat hyvinkin jäyhät ja kankeat.

Kaiken tämän saatosta minusta on tullut vähän haavoittuvainen kritiikille, koska otan sen haasteena. Tosin en sellaisena haasteena, joka saa minut uudistumaan ja tekemään uusiksi, vaan katkeraksi, en-sitten-tee-tätä-kiitos tyyppiseksi marttyyriksi. Olen kamalan malttamaton, söisin karkitkin papereineen päivineen, jos ei olisi kääreettömiä makeisia. Kompastelen omaan nokkeluuteeni, mutta haluan olla nenäkäs. Kai se on joku ontuva tarve suojella omaa egoaan, defenssi. Hyökätä ennen kuin muut hyökkäävät.

Osaan käyttäytyä hyvin seurani vaatimalla tavalla. Kaveriporukassa saan olla oma pisteliäs tai eloisa itseni, osaan kyllä käyttäytyä tuntemattomammassa seurassa asiallisesti. On minulla tilannetajua, en ole niin kypsytön, etten tietäisi milloin pitää turpansa kiinni. Puolisoni sanookin usein, että olen hyvä hyvälle ja paha pahoille. En ole aivan varma, mihin hän viittaa. Yrittää kai pehmentää ikäviä luonteenpiirteitäni, rakkaudeksikin kai sitä kutsutaan. Puolisoni on kiltein ja lempein ihminen, jota olen tavannut. Hänen varmasti hienoin piirteensä on kyky kohdata jokainen ihminen kuin vertaisensa.

Monologi

On vaikeaa olla näin pirun keskinkertainen. Minulla on taiteilijan luonne ilman taiteellisia taipumuksia, ja sekös vituttaa. Syytän mahdollistajia. Kaikkia heitä, jotka eivät vain kehdanneet sanoa vanhemmilleni, että lapsenne on muuten lahjaton, siellä se taas alahampaita narskutellen hakkasi marakasseja ja kirjoitti servietteihin tarinaa puoliontuvasta kissasta. Eikä sitten myöhemminkään kukaan ystävällisesti yrittänyt murskata unelmiani, aina kaikki ovat olleet alentuvan kannustavia. Siksi olen nyt pulassa. Tunnen palan kurkussani. En ole taiteilija. Keskinkertaisuuden kirous. Olen marginaali-ihminen, joka suoriutuu riittävän hyvin, vähän rimaa hipoen, muttei merkittävän huonosti tai huomiota herättävästi. Olen harrastajapuutarhurin tomaatinvarsi, jota tuetaan kehnosti, ja jota kiersosilmäinen rusakko käy pureskelemassa, muttei koskaan syömässä loppuun asti, koska maistun turhan kitkerältä. Olen miettinyt viimeiset pari vuotta niin paljon taiteilijuutta, sen lainalaisuuksia ja omaa identiteettiäni, että päässä helisee. Määritänkö taiteilijuuden niin osaksi omaa itseäni, että kipuilen siitä kuin hammassärkypotilas? Tarvitseeko identiteetti aina vahvistuksen ulkoapäin? Vai tarvitaanko aina leimattu paperi oppilaitoksista, että saa nauttia tiettyä statusta? Tai sitten olen vain kiitoksenkipeä narttu, jolla on turhan kova todisteluntarve. Olen banaali, nähty ja rujo. Vihaan, etten osaa antaa mitään muuta kuin epätoivoisen päähänpinttymän.

Oma taiteilijuuden koppavuuteni näkyi mielestäni ensimmäisen kerran päiväkodissa. Meidän piti valita eläinkorteista eläinhahmoja. Lapset valitsivat poikkeuksetta tuttuja tai suosikkieläimiään, hevosia, koiria ja kaneja. Minä valitsin kolibrin (näin aikuisena olen jotenkin järkeistänyt, että jos korttivalikoimassa olisi ollut kissa, olisin varmaan ottanut sen, mutta ei ollut, niin illuusio paremmuudesta syntyi oitis). Olin naurettavan ylpeä valinnastani. Sisälläni kihisi omahyväistä, sappinestemäistä koppavuutta, kun liimasin suureleisesti tarhakirjaani valitsemaani mustetulostettua eläintäni. KOLIBRI. Ja te pääsinpääät valitsitte kaikki hevosia ja kultaisianoutajia. Päiväkodin eräs hoitaja, Marja-Täti katsoi minua säteillen ja lausui pehmeästi: "Vain taiteilija valitsisi tuollaisen kortin." Kihisin omahyväisyydessäni. Olin valtavan ylpeä ja sisälläni kohisi kuin kuuma vissypullo kesähelteellä Saabissa. Marja-täti oli ihana. Hän oli perinteinen taidevarhaiskasvattaja tunikassa ja huovutetuissa helmikaulakoruissa. Jotkut asiat eivät koskaan muutu. Pidän Marjasta, ja uskon, että hänkin piti minusta. Olin lapsena arka ja varautuva, ehkä minua

pyrittiin vain kannustamaan, etten itkesselisi pitkin päiviä ja purisi muita lapsia. Näin jälkikäteen sitäpä se saattoi hyvinkin vain olla, rohkaisemista aralle itkupillille. Päiväunien jälkeen varmistui kuitenkin ikävä yllätys, kun päiväkodin Tero palasi hammaslääkärikäynniltään. Hän oli muiden uinussa saanut valita oman eläimensä. Tero oli valinnut kolibrin. Saatana. Tero oli myös aiemmin viikolla painanut Kimblen pyörätyskuvun pelilaudan sisään ruttuun, joten oli selvää, että vihasin Teroa. Ja nyt mielipahalleni ei ollut rajaa; en ollutkaan erityinen. Olin ihan samanlainen kuin muutkin lapset. En ollut taiteilija niin kuin Marja-täti oli väittänyt. Saatanan Tero. Mikset valinnut kultaistanoutajaa?

Sain neljännellä tai viidennellä luokalla musiikkidiplomin, joka oli muistaakseni niinkin ruhtinaallisesti kuin kaksikymmentä euroa. Muistan musiikinopettajamme kireän hymyn, kun hän koetti peittää selkeää pettymystään, kun musiikkidiplomi jaettiin koulun joulujuhlassa vain yhdelle tietylle luokka-asteelle, ja sieltäkin se piti luovuttaa harvahampaiselle polkkatukalle, joka soitti ilman häpeän häivää pianolla kappaleen *”joulu on taas”* yhdelle kädellä ilman sointumerkkejä. Kuvittelen opettajamme pakkasessa polttelemassa reumasormin punaista Mallua ja kiroamaan solvauksia, kun toisella luokka-asteella olisi ollut virtuoottinen viulistilupaus, mutta tälle koppavalle pikkupaskiaiselle piti luovuttaa diplomi sorminumeroilla opitulle joulusikermälle. Ostin diplomirahoilla kunniaa ja karkkia, enkä enää koskaan jatkanut pianotunteja. Se olikin sitten varmaan akateemisen elämäni suurin saavutus. Katkeransuloinen tunnustus ja löysä kädenpuristus; kai tiedät, että tämä oli tuuria.

Seuraava heräily omaan keskinkertaisuuteen tapahtui lukion ensimmäisen pitkän taideaineen perehdytyskurssilla. Teimme Kamishibai-teatterikuvituksia erään opettajainkoulutuslaitokselta valmistuvan opiskelijan kertomuksen pohjalta. Olin innoissani ja motivoitunut. Käytin teokseeni kaikkia omistamiani akvarellinappeja ja läträtessäni paperi taittui rullalle kuin päivän vanha rullapulla. Pian parin viikon kuluttua minulle kuitenkin selvisi, että piirrokseni oli ryhmän heikoin. Tämä selvisi, kun veimme sikäläisen peruskoulun äidinkielen tunnille teoskokonaisuuden esille. Minun kuvani oli ainoa, jolle lapset nauroivat pilkallisesti. Olin järkyttynyt, mutta sitä enemmän vain häpeissäni. Kunpa olisin jo tuolloin tajunnut lopettaa kuvataiteet.

Haluaisin olla se sumusilmäinen sifonkihuivitaiteilija, joka maalaa satoja tauluja ateljeessaan, polttaa ketjussa ja tarjoaa portviiniä taideakatemiaystävilleen. Esiintyy sen jälkeen ensi-illassa, punaa huulet täydellisesti tai julkaisee esikoisteoksen ja on mystinen, jylhä ja seksikäs – ja hänen punaiset kuohuviinikiharansa eivät koskaan latistu tai suoristu. Mutta se sen sijaan istun puolipukeissa otsa kestorypyllä vuokra-asunnossani, ja mietin, jos kirjoitan vielä rivinkin läppärilläni sängyssä, saan niin pahan rintarangan fasettilukon, että olen toimintakyvytön seuraavat pari viikkoa.

Nyhdän kynsivalliani ja katson, miten kynsilakka hilseilee syliini. Kuuntelen keskustelua enää puolella korvalla ja haluaisin vain sitä pullaa termospullonmakuisen kahvini kylkeen. Nyökyttelen budjeteille ja muille, ja mietin miten muut aikuiset pystyvät seuraamaan polveilevia keskusteluja. Olen aivan pohjattoman väsynyt ja istun seitsemän hengen seurueen kanssa jossain S-korporaation syöttölä&juottola -ravintolassa, missä ihmiset vertailivat vuositulojaan ja muuttojaan ja urheiluhierojia ja lastensa nimiäisiä. Vaikka olen ikäisteni seurassa, tunnen itseni auttamattoman ulkopuoliseksi, vaikka kukaan ei jätä minua ulkopuolelle mistään, mutta eivät he toisaalta päästä täysin sisäänkään. Puolisoni puristaa reittäni pöydän alla ja yrittää maadottaa harhailuani. Minulla on kahdenlaista kaveriporukkaa: taiteilijaystäväni, jotka ovat intohimoisia, mutta persaukisia ja sitten aikuiset, ”työssäkäyvät ihmiset”, jotka ovat pikemminkin tuttavina kuin ystävänkaltaisia. Niin ja sitten on ne kymmenien vuosien takaiset ystävät, jotka ovat sekoitus kaikkea minulle rakkaita asioita ja hetkiä, mutta en voisi siltikään (tai pikemminkin juuri siitä syystä) istuttaa heitä kumpaankaan näistä aiemmin mainituista seurueista. Olin syönyt ruskeaksi paistettua tofua ja kiiltäviä paprikoita. Kauhistun ostotapahtumakuitin hintoja, kun jäävedestäkin laskutettiin 1,20. Eräs seurueestamme joi jonkun ysärilonkeronkaltaisen kolpakosta ja se maksoi 16 euroa. En halua elää tätä keskiluokkaisuutta matkivaa hirviöelämää, kuiskaan puolisololleni. Ei hätää, asumme vuokralla eikä meillä ole kuin opintolainavelkoja, hän vastaa lohduitukseksi. Hän käy töissä kahdeksasta neljään, minä saan välillä friikkukeikoiltani synkistelysatasia tai juomalippuja täkäläiseen ravintolaan. Kyllä ei suomalaisten pitäisi puhua raha-asioista. Rasvaan huuliani poikkeuksettoman poissaolevana ja kangaskassiani olen korjaillut läpinäkyvällä toimistoteipillä. Aikomuksena oli ommella saumat yhteen, mutta vihaan suunnattomasti kaikkia käsityöhenkisiä tehtäviä, opiskelijahaalareihinkaan en koskaan ommellut kangasmerkin kangasmerkkiä. Laihana lohtuna vihaan niitä opiskelijahaalareita ihan yhtä intohimoisesti kuin ompelutöitä. Seurueen lapsi nököttää

tuolissaan ja tuijottaa meitä muita. Kaikki tämä tuntuu kamalan vieraalta ja oudolta. Muilla on korttikotelot, minulla kissakuosinen pussukka, jonka arvokkain kortti on eittämättä seutukirjastokortti. Ulkopuolisuudentunne on vahva ja puuduttavan tuttu. Miksi kohtaan sitä jatkuvasti aikuisen elämäni aikana? En ole ujo enkä vetäytyvä, mutta silti tunnen jääväni jalkoihin. Tekisi mieli mennä raivoitkulle WC-tiloihin. Päädyin tuijottamaan perhettä viereisessä pöydässä. Pöytään viedään kukkia ja toivon, ettei kukaan kosisi ketään tämänkaltaisessa rasvaisessa paikassa. Ihminen on helvetin epätydyttävä kokonaisuus. Olen samaan aikaan tumpelo juntti ja näennäinen paskanhajuinen elitisti. Olisipa asiat aina niin paljon yksinkertaisempia. Satuhahmoratkaisuja.

Kun eräissä illanistujaisissa taiteilijaystäväni keskustelivat indie-kokoonpanoista, pedaaleista, näyttämötaistelusta ja muusta vastaavasta taidehapatuksesta, lukivat tarot-kortteja ja siteerasivat elokuvia, joita en ole nähnyt, minä tuijotin pää nojatuolin kädensijan yli katonrajaa ja annoin veren kohista korvissani. Kukaan ei huomaisi, jos lähtisin nyt. Olen aivan liian makaaberi tänne. Pakkoajatuksenomaisesti päässäni soi *Wamos A la Playa* smurffiversiona, jonka yritin tukahduttaa. Tupakkapaikalla purin puolihuomaamattani pikkusikareistani ahdistuksissani filtteripäitä irti ja syljin niitä toisesta suupielestäni ulos. Suussa maistui vaniljasikarisokeri ja konjakki. Huomasin kytöpään sammuneen myös ajat sitten, vaikka pidin sikaria edelleen huulteni välissä. Se muistutti minua omasta elämäntilanteestani jollain puolirunollisella ja typerällä tavalla. Kun sanoin pitäväni Leeveistä, minulle naurettiin. En ole kyllin taiteellinen sillä tyylikkäällä ja boheemilla tavalla, mihin ystäväni yltävät. Olen liian kyyninen ja tiedostava. Tai vaihtoehtoisesti juntti ja sokea. En tiedä, miksi koen niin kovaa todisteluntarvetta, kun myös samalla olen välinpitämätön ja tyly. Koko tämä ilta saa minulle aikaan närästysoireita, jotka tuntuvat sydänkohtaukselta. Minua saa haastaa, mutta tarpeeton haasteottelu on vain kuormittavaa. Jäin yhden ystäväni kanssa värjötteleämään pakkaseen, kun muut menivät edeltä sisälle. Olen antanut hänen lukea kyynisiä ripitystekstejäni omasta keskinkertaisuudestani, ja minusta tuntuu, että hän on huolissaan niiden sävystä. Hän hymisee ja kyselee kuinka minä voin. Aito huoli välittyi hänestä. ”Nehän ovat vain kärjistyksiä! Sellaista kyynistä tematiikkaa, ei mitään muuta”, vakuuttelen ja olen tosissani. Hän tuijottaa minua kiinteästi, mutta hymyilee jo. ”Kunpa ei tarvitsisi olla tippaakaan luova”, huokaan hänelle. ”Voisin puoli vuotta tehdä jotain todella yksitoikkoista duunia. Palauttaa pulloja pullokoneeseen. Silputa paperia.

Aakkostaa vanhoja asiakirjoja. Mitä vaan, kunhan ei tarvitsisi olla tippaakaan luova.” Ja samalla tiedän, että jokin sisäsyntyinen työntää minua turhamaisuuttani taiteen pariin. Tavalla tai toisella. Se myrkyttää minut. Keskinertaisuuteni myrkyttää etenemismahdollisuuteni mihinkään.

Olen huomannut vetäväni puoleeni ahkeria ja omistautuneen uutteria ihmisiä. Sellaisia, jotka puuhaavat, keksivät ja osaavat. Ja jos eivät osaa, opettelevat. Laatoittavat kylpyhuoneen, somistavat juhlatilan, maalavat, kirjoittavat, keräävät tutkintoja, tekevät ja tuottavat. Tekevät ja tuottavat kuvaa lähimpiä ihmisiäni poikkeuksettoman tarkasti. He ovat tekijöitä. Minä koen itseni taas pikemminkin kokijaksi kuin tekijäksi. Olen haihatteleva rimpula, mutta ihmiset ympärilläni ovat teknisiä ja taitavia. Se lohduttaa ennemmin kuin lamaannuttaa. Minä olen kuin pieni ottokoira, joka pissaa nurkkiin ja varistaa. Välillä saatan jäytää kirppuista kuontaloni, mutta silti saan vastarakkautta ja huolenpitoa. Ja aina parketille levitetään sanomalehteä minua varten. Tarvitsen näitä järjen ihmisiä, jotka olivat he taiteilijoita tai ei, ovat he joka tapauksessa rationaalisia, toimintakykyisiä ja tehokkaita. Rakas ystäväni, Noora, on ihmeellisin työkone, jota olen koskaan tavannut. Tutustuimme juuri lukion korvilla, teini-ikäisinä, pahaisina kakaroina. Nooralla oli kaksoisvärjätty emotukka ja huulirengas, minulla keskijakaus, ketjut ja bändipaitoja. Olimme kaameita kakaroita, jotka tekivät jäynää ja kiusaa. Sittemmin rauhoituimme ja meistä tuli ihan tavallisia aikuisia. Tai niin tavallisia kuin kulttuurialalle ajautuneet ihmisriekaleet nyt voivat olla. Nooran pitkä taideaine oli yleinen kuvataide ja minulla graafinen muotoilu ja tilasuunnittelu. Varhaisimpia yhteismuistojamme oli juuri aloitettujen taideopintojen lisäksi kaneliomenatee, huonot kauhuleffat ja kasvukivuista selviäminen vain huomataksemme, etteivät ne lopu teini-ikään. Näitä ympäröiviä ihmisiäni yhdistää myös käsittämätön tieto- ja taitomäärän lisäksi älykkyys ja johdonmukainen päättelykyky. Elämäni suurin kipupiste taiteilijuuskysymyksen jälkeen on eittämättä se, että olen pohjimmiltani idiootti. Yleissivistykseni taso on huolestuttavan huonoa. Tai looginen päättelykykyni tai kielellinen valmiuteni. En voi edes väittää olevani järin luova tai nokkela, sillä minulla ei ole mielikuvitusta. Kärsimättömyyteni myös tekee minkään uuden asian opettelusta todellista pakkopullaa rusinoilla. Rusinat ovat kuin hyötöliikunta. Kyllä minä niitä syön, mutta en nauti tippaakaan.

En enää muista tarkalleen sitä päivää, kun tajusin etten ole taiteilija. Muistan vain, miten kipeää sen tajuaminen teki, ja miten peruuttamaton prosessi oli. Aikuistuminen on aina väistämättä tietynlaista kyynistymistä, mutten voinut arvata sen olevan niin kovin kokonaisvaltaista ja niin nopeaa tai tuhovoimaista. Olen kulttuurialan kyynistämä. Täysin ja peruuttamattomasti. Olen istunut rohtuneena ja tuomittuna milloin missäkin palaverissa, sovituksessa tai treeneissä, sisälläni aina epätoivottu ahdistus ja alkava lamaannus. Olen aina taitavien ja näkemyksellisten ihmisten ympäröimänä ja mietin, miten minun kaltaiseni osaamaton tonttu on tännekin päätynyt. Minuun on leimattu niin kipeä harrastajataiteilijan leima, että tuoreen polttomerkin tavoin se kihelmöi ja kutisee. Sanassa harrastaja on sama kaiku kuin ITE-taiteilijassa. Synkkä ja satuttava. Riittämätön. Voin harrastaa uintia tai lukemista, mutta *en minä taiteita halua harrastaa*. Raavin kuivilla rystysilläni polttomerkkiä, ja tuntuu samalta kuin keväisin, kun yhtäkkiä onkin lämmintä ja olet pukeutunut villapipoon ja kannat täysiä ruokakasseja ja samaan aikaan rintaliiviesi olkain valuu kohti kainaloa. Luovuttaneelta.

Puolisoni on myös tavallani nyrjähtänyt, että taidetta on pakko tehdä, mutta hän sentään hankki siihen rinnalle itselleen aikanaan ihan oikean tutkinnon, ei mitään pelleilytutkintoa. Sitten taas toisaalta, hän kirjoitti gradunsa Aku Ankasta, niin en olekaan aivan vakuuttunut. Olen kateellinen ihmisille, joilla ei ole erityisempää kunnianhimoa tai muuta sisäsyntyistä tarvetta tehdä taidetta tai toimia kulttuurialalla. Voisipa hyllyttää kylmähyllä tai siivota parkkihalleja ja olla tyytyväinen.

Kiinnostuin teatterista ollessani 16-vuotias. Niin merkittävä ikä ja niin määrittävä kokemus. Rakastuin esittäviin taiteisiin, ja niistä tuli silloin rakkain taiteenmuotoni. Kiinnostukseeni vaikutti paljon se, että ihastuin kertahetvällä erääseen laitosteatterin näyttelijään, mutta kulttuuriteko se on siinäkin tapauksessa, että saadaan nuoret pölyisiin teattereihin katsomaan niitä saatanaan klassikoita tai unohdettuja maalaismusikaaleja. Silläkin uhalla, että se on saanut alkunsa 15 vuotta vanhemmasta näyttelijästä ja hormoneista. Tein teatteria ikävuosina 18–28 enemmän tai vähemmän harrastaja- ja ammattivetoisesti. Parhaimmillaan sain palkkaa siitä, että puin hikiset vaatteet päälleni ja leikin jotakuta muuta häntäluu tohjona. Teatteriharrastuksen kautta on aikuisiälläkin helppo löytää ystäviä ja hengenheimolaisia. Tai rakastua. Se on ihmeellinen ilmapiiri. Teatterissa olen tavannut vallanhimoisimmat ja häikäilemättömimmät paskantärkeät mulkut, mutta vastapainoksi olen tavannut sieltä

myös ihmeellisen empaattiset, kiltit, tarkkanäköiset ja rakastavat yksilöt. Intohimo (tai sen puute) laukaisee ihmisissä mittaamattoman kummastuttavia asioita. Se, kumpaan ääripäähän nämä tunteet lähtevät vetämään, on aina silkkaa sattumaa.

Lopetin esiintymisen, kun en enää kestänyt keskinkertaisuuttani lavalla. Tämä on tietysti yksinkertaistettu selitys, mutta pääasiallisesti juuri siksi. Keskeneräisyyttä kestää jotenkuten, mutta keskinkertaisuutta ei hetkeäkään. On helpompaa tajuta itse olevansa keho ja vetäytyä, kun ei koskaan tajua vetäytyä ja muut katsovat sitä omaa näperrystä säälien ja päitään pudistellen. Olen tässä suhteessa vähän ääripääihminen. Joko on oltava ihan paska tai loistava, ei mitään harmaata aluetta. Ihan paska on parempi kuin helvetin keskinkertainen. Lisäksi minulla on ihan silmitön voittamisenhalu. Onneksi pystyn useimmilta elämäni osa-alueilta sen pitämään poissa, mutta häviötä kestäen silti huonosti. Monet puhuvat kiltin tytön syndroomasta. Minulle se on vieras käsite. Minulla ei ole koskaan ollut erityisempää miellyttämistarvetta, enkä ole koskaan ollut suorittajahenkinen tai arvosanakeskeinen ihminen. Siinä mielessä olen päässyt vähällä. Siksi onkin hyvä etäännyttää omasta kipuilstani kiltit tytöt ja kympin tytöt. Kaikki rakkauteni heille, mutta en ole he.

Jos olisin ihmishirviö, tekisin töitä jossain lautakunnassa, jossa voisin määritellä ylioppilaskirjoitusten äidinkielen ja kirjallisuuden esseekysymyksiä tai vaihtoehtoisesti tekisin ympäripyöreitä esivalinta- ja pääsykoetehtäviä. Rasvaisin sarviani ja pyörittelin kaksihaaraista kieltäni plysimattoisessa toimistossani, kun samalla pakottaisin ylikuormittuneet nuoret kirjoittamaan "Minä taiteilijana", "Mitä on taide?" ja "Kuka on taiteilija?" -esseitä. Nauttisin siitä samasta naiiviudesta, minkä itse olen ajat sitten kadottanut. Nykyään tuppaa olemaan niin kynninen, että ajatukseni maistuvat sapelta ja syövyttävät paperia. Tunnistaako taiteilijan? Onko taiteilijalla joku korkeampi sekä korotettu läsnäolon muoto, mikä sykkii ihohuokosista. Usein puhutaan ihmisistä, jotka saapuessaan tilaan täyttävät sen täysin. Voivatko ihmiset mykistää niin? Minä tapaan vain hikisiä ihmisriekaleita, jotka mekaanisesti saavat itsensä liikkeelle. Tokihan tilan voi täyttää millä tahansa preesensillä, mutta näissä vastaavissa yhteyksissä puhutaan kuitenkin yleensä jostain äärimmäisen maagisesta valovoimaisuudesta. Minun taiteilijaihmisseni ovat väsyneitä pipopäitä, joilla on silmälasit (tai vaihtoehtoisesti tukka) pesemättä ja palaverikahvikupin reunat on täytetty niin ääriään myöten täyteen, että he läikyttävät kauramaitovanaa lattialle löntystäessään seuraavasta kohteestaan toiseen.

Täytyn valtavasta hellyydestä heitä kohtaan, he ovat kuin saimaannorppia, heitä pitää suojella.

Koska itselläni ei ole kokemusta kuin harrastajapiireistä, puhun vain harrastajataiteilijuuden synkistämällä äänellä. Harrastajan ja sertifioidun tekijän erottaa varmasti ainakin yksi asia: raha. Lupa pyytää korvausta. Harrastajahan tekee silkasta intohimosta, ammattitaiteilija taas on koulutettu ja pätevä, eli ei suostu mihin tahansa ”näkyvyyden” tai ”kokemuksen” takia. Ammattilainen nauttii myös muita etuuksia kuin palkka tai palkkio, hän saa ihailua, huomiota ja palstatilaa, sitä mitä kaikki harrastajatkin haluaisivat. Ainakin esittävässä taiteissa. Kyse on aina silloin siitä, miten paljon ihailua ja huomiota saa osakseen. Aina. Olen ollut viimeksi lavalla toukokuussa 2022, ja olen varma, että se jää toistaiseksi viimeiseksi esiintymiskerraksi niiltä osin. Kritiikki tuhoaa tarpeeni toteutua taiteilijana. Voi kunpa joku olisi jo paljon aiemmin ohjannut päättäväisesti minut kiinnostumaan jostain yleishyödyllisestä ja rahakkaasta. Vaikka riskisijoittamisesta tai hammaslääketieteestä tai yleisurheilusta.

Unelmapuhe on vahingollista. Tai ei, unelmapuhe ei ole vahingollista, mutta sokea usko siihen, että kaikki voivat saavuttaa unelmansa on vahingollista ajatusmallia ruokkivaa. Oikeistopolitiikassa kuulee usein retoriikan keinon, jossa tähdennetään, että kuka vain voi saada mitä vaan tai olla mitä tahansa, kun vaan uskoo ja tekee töitä unelmiensa eteen. No ei voi. Ei tietenkään voi. Ihmiset, jotka saavuttavat unelmiaan ovat valtavan etuoikeutettuja.

Audiolinkki

<https://youtu.be/nzFIEdv9Itc>